

SPOR O GRANICAMA IZMEĐU HRVATSKE I SLOVENIJE¹

Professor emeritus VLADIMIR-ĐURO DEGAN^{*}

UDK 341.222 (497.5:497.4)
341.63
DOI 10.21857/ydkx2crzx9
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 21. 11. 2017.
Prihvaćeno za tisak: 13. 6. 2018.

1. Raspad Jugoslavije. 2. Izbijanje spora o granicama između Hrvatske i Slovenije. 3. Sporazum o arbitraži od 4. studenoga 2009. 4. Tijek postupka i jednostrano odustajanje Hrvatske od arbitraže. 5. Konačna presuda izrečena 29. lipnja 2017. godine: Kopnena granica; Piranski zaljev / Savudrijska vala; Pojam "vitalnih interesa"; Razgraničenje teritorijalnoga mora izvan Piranskoga zaljeva; Pitanje "veze Slovenije s otvorenim morem" ("junction"); Ostale odluke i zaključci Tribunala. 6. Kratak zaključak.

Ključne riječi: *jednostrani akti; kopno dominira morem; uti possidetis; "vitalni interesi"; compétence de la compétence; pravičnost i ex aequo et bono.*

1. RASPAD JUGOSLAVIJE

Spor između Slovenije i Hrvatske o morskim i kopnenim granicama izbio je 1993. i od tada traje neprekinuto gotovo četvrt stoljeća. Kroz to vrijeme on nije prestao trovati odnose dviju susjednih država za koje se po stjecanju njihove neovisnosti očekivalo da budu prijateljski. Nakon izricanja konačne presude Arbitražnoga tribunala 29. lipnja 2017. Hrvatska i dalje tvrdi da je taj pravorijek za nju nepostojeći, dok u Sloveniji misle da ona predstavlja pravnu i političku pobjedu njihove zemlje nad Hrvatskom.

U stvarnosti između tih dviju susjednih država nikada osim možda na početku sukoba u bivšoj Jugoslaviji nije bila ostvarena tzv. "pluralistička sigurno-

^{*} Dr. sc. Vladimir-Đuro Degán, član Instituta za međunarodno pravo; Marco Polo Fellow of the Silk Road Institute of International Law Xi'an Jiaotong University (China); professor emeritus Sveučilišta u Rijeci; voditelj Jadranskog zavoda Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, e-mail: degan@hazu.hr.

¹ U ovoj se raspravi u cijelosti izlažu osobni stavovi njezina pisca. Ona ne odražava mišljenja niti obvezuje bilo koju znanstvenu ustanovu ili državno tijelo u Hrvatskoj i izvan nje.

sna zajednica". Taj pojam uveo je američki profesor međunarodnih odnosa iz starije generacije Karl Deutsch. Po njemu ona podrazumijeva tri glavna uvjeta postojanja: (1) usklađenost najvažnijih političkih vrijednosti njezinih članova; (2) sposobnost vlada i politički relevantnih slojeva država učesnica da zadovolje međusobne želje, potrebe i akcije na brz i adekvatan način bez pribjegavanja nasilju; i (3) uzajamnu predvidljivost relevantnih aspekata tuđega političkog, ekonomskog i socijalnog ponašanja.² Kao primjer takve pluralističke sigurnosne zajednice pisac je naveo današnje odnose između Norveške i Švedske.³

Umjesto odnosa te vrste, kada je u pitanju rješavanje otvorenih pitanja između susjednih država sljednica bivše Jugoslavenske federacije, prisutni su sljedeći ciljevi: (1) nadmudriti susjeda; (2) pobijediti ga u njegovim bilo legitimnim ili protupravnim očekivanjima; i (3) time ga poniziti. A kada jedna strana u tome uspije, ona može očekivati da će suprotna strana pri rješavanju nekoga drugog spornog pitanja važnoga za nju nastojati nju nadmudriti, poraziti i poniziti. U svemu tome poštivanje općega načela prava *pacta sunt servanda* izigrava se različitim spinovima koji ovise o lukavstvu svake od stranaka. Upravo iz tih razloga sve države sljednice bivše SFRJ, između ostaloga, još nisu sklopile ni jedan ugovor o delimitaciji njihovih zajedničkih granica.

Ti odnosi bolesnoga rivalstva između država prevlađuju i među kolegama u istoj državi. Od njih bi trebalo očekivati da ih zastupanje legitimnih interesa njihove zemlje sve objedinjuje. U tome imam osobno iskustvo jer sam u svim fazama trajanja spora sa Slovenijom o granicama namjerno bio isključivan, iako u toj oblasti imam najviše objavljenih publikacija na hrvatskom, engleskom i francuskom jeziku.

² Cf., Karl W. Deutsch, *The Analysis of International Relations*, New York, 1968, p. 196. Vidi također, Vladimir-Đuro Degan, *Međunarodno pravo i međunarodna sigurnost, pravni domašaj helsinškog Završnog akta*, Sarajevo, 1982., str. 13-15.

³ Između 1380. i 1814. godine Norveška je bila dio Danske a potom je bila udružena u realnu uniju sa Švedskom. Jedini zajednički organ bila je osoba kralja, dok je svaka članica imala vlastiti ustav i parlament. U toj uniji dolazilo je do povremenih nesuglasica, ali nikada sukoba. Švedska je bila zemljoradnička i protekcionistička zemlja, a Norveška liberalna i okrenuta slobodnoj ekonomiji. Tako je Norveška imala pod vlastitom zastavom četvrtu trgovačku flotu u svijetu, tri puta veću od one švedske. Unija je bila sporazumno raskinuta 1905. godine nizom sporazuma od kojih je jedan predviđao arbitražu za sporove neriješene pregovorima. Cf., Charles Rousseau, *Droit international public*, tome II. Les sujets de Droit, Paris, 1974, pp. 121-125. Od tada u svjetskim medijima nikada nisu bili zabilježeni ozbiljni sporovi između tih dviju skandinavskih država, iako je njihova sudbina u Drugomu svjetskom ratu bila veoma različita.

*

U davnoj 1970. godini izdavačka kuća "Martinus Nijhoff" u Haagu u Nizozemskoj objavila je moju drugu knjigu na francuskom jeziku pod naslovom: *Pravičnost i međunarodno pravo*.⁴ Tu sam temu tada odabrao u želji da ponajprije samome sebi objasnim odnos tih dvaju pojmova o kojima nesporazumi u znatnosti i praksi traju do danas.

U toj sam knjizi došao do sljedećih čvrstih zaključaka koje nisam nikada napustio. Prema jednome rječniku filozofskih pojmova pravičnost je: "*siguran i spontan osjećaj pravednoga i nepravednog, naročito kada se očituje u prosuđivanju nekoga konkretnog i posebnoga slučaja*".⁵ To su određenje usvojili i neki drugi, ali ne svi pisci. Ta definicija potvrđena je činjenicom da nitko nikada nije uspio formulirati neki cjeloviti sustav "pravičnih načela" paralelan pozitivnom međunarodnom pravu, koji bi u primjeni vodio predvidljivim rezultatima. To znači da "pravična načela" kao takva ne postoje.

Pravičnost (*aequitas*) u gornjemu značenju valja razmatrati u korelaciji s pravom (*jus*) i s pravdom (*justicia*) kao ciljem, i to napose pri sudačkom i arbitražnom odlučivanju. U tome trokutu različitih ali povezanih pojmova koji je još postavio Aristotel a razradio Sv. Toma Akvinski, izraz "pravednost" koji se pojavljuje u rječniku nekih naših političara i crkvenih prelata ne znači ništa.

Gore opisani osjećaj pravednoga i nepravednoga najčešće se javlja kao reakcija na neko očito nepravedno rješenje koje sudac nastoji pri strogoj primjeni prava izbjeći prema izreci iz rimskoga prava: *summum jus, summa injuria*. U tome okviru raspravlja se o pravičnosti *infra legem, praeter legem* i *contra legem*.⁶

⁴ V. D. Degan, *L'équité et le droit international*, La Haye, 1970, XIII+264 pages.

⁵ "Sentiment sûr et spontané du juste et de l'injuste, en tant surtout qu'il se manifeste dans l'appréciation d'un cas concret et particulier". André Lalande, *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, neuvième édition, Paris, 1962, p. 295.

⁶ Pravičnost *infra legem* urođena je zdravoj primjeni svakoga prava i za pribjegavanje njoj nema potrebe da u nekom postupku stranke posebno ovlašćuju međunarodnoga suca. Pravičnost *praeter legem* vezana je za odlučivanje u slučaju da sudac ustanovi praznine u pozitivnom pravu. I ona se podrazumijeva kako sudac ne bi bio prisiljen da objavi *non liquet* i ostavi spor bez rješenja. Pravičnost *contra legem* obično se vezuje za posebno ovlaštenje stranaka da sudbeno tijelo odluči njihov spor *ex aequo et bono*. Po momemu mišljenju i u tome slučaju sudac nije ovlašten da se ponaša potpuno arbitrarno. On mora poštivati pravila *jus cogens* na snazi koja obvezuju i stranke ukoliko bi same riješile svoj spor putem pregovora, kao i prava trećih država koje mu nisu dale takvo ovlaštenje. Vidi pojedinosti – Vladimir-Đuro Degan, Pravičnost i međunarodno pravo u razgraničenjima morskih prostora, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 49, br. 164, 2010., str. 139-157.

U spomenutoj knjizi nisam raspravljao o pravičnosti u razgraničenjima morskih prostora jer sudskih pravorijeka o tome još nije bilo. Postojala je samo arbitražna presuda između Norveške i Švedske pod nazivom *Grisbadarna*, izrečena u 1909. u okviru Stalnoga arbitražnoga suda o razgraničenju njihova maloga prostora teritorijalnoga mora. Tada je teritorijalno more svake od njih obuhvaćalo samo četiri morske milje od polazne crte.

Nakon što je Ženevska konvencija o epikontinentskome pojasu iz 1958. u člancima 2. i 3. neizravno priznala da sve obalne države u odgovarajućim geografskim uvjetima posjeduju taj pojas *ipso facto* i *ab initio*, silno je porastao interes država za razgraničenjem tih ogromnih prostora koji podrazumijevaju morsko dno i podzemlje i to zbog eksploatacije nafte i plina. Tako je u 1969. Međunarodni sud u Haagu izrekao čuvenu presudu o *Epikontinentskom pojasu u Sjevernom moru* između S. R. Njemačke s jedne strane te Danske i Nizozemske s druge.

Ta presuda koincidirala je s mojom knjigom o pravičnosti koja se tada nalazila u tisku, ali je proturječila mojim glavnim zaključcima. Sud je formulirao izvjesna "opća načela prava i pravičnosti" i neka "pravična načela" koja je slobodno stvarao, a kojima je pridao objektivni značaj. Ipak se u daljoj sudskoj i arbitražnoj praksi ispostavilo da primjena tih navodnih "načela" ne dovodi do predvidljivih rezultata u razgraničenjima morskih prostora. To stoga što su ona veoma općenite naravi i svaka od strana u nekom sporu može na njima temeljiti uzajamno kontradiktorne zahtjeve.

Unatoč tomu, ta presuda o razgraničenju epikontinentskoga pojasa imala je značajnoga odraza na dalji razvitak ugovornih pravila o morskim razgraničenjima i na konkretnu praksu država.⁷ Ali opći pristup Suda iz 1969. godine ipak se nije mogao održati u daljem razvoju međunarodne sudske i arbitražne prakse (judikature) o tome pitanju.

U to doba ja osobno nisam predviđao brzi raspad Jugoslavenske federacije, kao ni mogućnost da će između njezinih država sljednica Slovenije i Hrvatske nastati teritorijalni spor s dugotrajnim i obostrano štetnim učincima, ali sam s velikim zanimanjem nastavio pratiti sve nove sudske i arbitražne presude koje su se na početku pretežito odnosile na razgraničenje epikontinentskoga pojasa. I kada sam u 1985. prešao na rad u Jadranski zavod tada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu razgraničenje morskih prostora bilo mi je jedna od glavnih zadaća.

⁷ Članci 74(1). i 83(1). Konvencije UN o pravu mora iz 1982. sročeni su u identičnom tekstu, ali su lišeni sadržaja: "Razgraničenje gospodarskoga (epikontinentskog) pojasa između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče ostvaruje se temeljem međunarodnoga prava kako je ono navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda radi postizanja pravičnog rješenja."

*

Do raspada Jugoslavije koji je otpočeo u 1991. godini Međunarodni sud u Haagu izrekao je još tri presude od kojih su sve obuhvaćale razgraničenje spomenutoga epikontinentuskog pojasa. Radilo se o sporu Tunisa s Libijom iz 1982.; onome o morskoj granici u *Zaljevu Maine* iz 1984. između Kanade i Sjedinjenih Država, te onome između Libije i Malte iz 1985. Arbitražni tribunali izrekli su još tri ne manje važne presude, i to: 1977. o *Kanalu Beagle* između Argentine i Čilea; iste godine o *Kanalu La Manche* između Francuske i Ujedinjenoga Kraljevstva; te u 1985. između Gvineje i Gvineje Bissau. Nažalost u izučavanju te veoma važne judikature ostao sam u nas prilično usamljen.

U tim presudama iskristalizirala su se određena načela od kojih međunarodna sudbena tijela nikada kasnije nisu odstupila. Ovdje valja spomenuti načelo da *kopno dominira morem*, tj. da je kopno ono koje obalnoj državi daje pravni naslov na morske vode koje oplakuju njezine obale. Svi konvencijski propisi o razgraničenju morskih prostora zasnivaju se na tome načelu. Ono nije izričito predviđeno ni u jednoj konvenciji o kodifikaciji prava mora ali su ga afirmirale gotovo sve sudske i arbitražne presude o morskim razgraničenjima.

Drugo je načelo ono o *jedinstvenoj morskoj granici*. Tamo gdje se u istom prostoru poklapaju različiti režimi, npr. epikontinentuski pojas i iznad njega gospodarski pojas, te moguće još i vanjski morski pojas, ili gdje se na granicu teritorijalnoga mora nadovezuje epikontinentuski ili drugi pojas, granica određena nekom presudom odnosi se na sve te prostore, i to ne samo u vrijeme izricanja presude nego i ubuduće.

Konferencija o miru u Jugoslaviji imenovala je na svome početku u 1991. svoju Arbitražnu komisiju pod predsjedanjem Roberta Badintera, predsjednika Ustavnoga vijeća Francuske. Ta je Komisija između ostaloga ocjenjivala zahtjeve republika bivše Jugoslavenske federacije za njihovo priznanje od Europske zajednice (buduće Unije) i njezinih država članica. Te zahtjeve podnijele su sve republike osim Srbije i Crne Gore. Pisao sam prve nacрте podnesaka koje je Komisija tražila od Hrvatske, i to u veoma kratkim zadanim rokovima.

U pitanju su bile ponajprije kopnene granice jer tada niti jedna zemlja nije spominjala morska razgraničenja. U mojim tekstovima u dva sam se navrata pozivao na načelo *uti possidetis*. Slovenija je u svojem zahtjevu za priznanjem preuzela načelo nepromjenljivosti postojećih razgraničenja kao svoju pravnu obvezu na temelju toga načela. To je Komisija konstatirala u Mišljenju br. 7 od 11. siječnja 1992.:

“Glede poštivanja nepovredivosti teritorijalnih granica, preuzimanje tih obveza od Republike Slovenije već se nalazi u deklaraciji o neovisnosti od 25. lipnja 1991., a

ponovljeno je i u njezinu zahtjevu za priznanjem od 19. prosinca 1991. Njezine su granice određene člankom 2. "Osnovne ustavne povelje" od 25. lipnja 1991., bez promjena u odnosu na postojeće granice.

*Republika Slovenija uz to naglašuje da ona nema nikakvih teritorijalnih sporova s graničnim državama ili Republikama (Hrvatskom)".*⁸

Temeljem sličnih izjava i primjenom načela *uti possidetis* ista obveza proizlazi za Hrvatsku i za sve ostale države sljednice bivše Jugoslavije.⁹

U svemu tome najvažnije je Mišljenje Badinterove komisije br. 3 izrečeno istoga 11. siječnja 1992. godine. Evo njegovih četiriju točaka: *Prvo* – Vanjske će se granice (prema trećim državama) morati u svim slučajevima poštivati; *Drugo* – Demarkacije između susjednih neovisnih država mogu se mijenjati jedino slobodnim i zajedničkim sporazumom; *Treće* – U nedostatku tako postignutoga sporazuma prijašnja razgraničenja dobivaju svojstvo granica zaštićenih međunarodnim pravom.¹⁰ I *Četvrto* – Nikakva promjena postojećih granica i crta razgraničenja postignuta silom ne može proizvesti pravne učinke".¹¹

Ovdje valja pojasniti neke posebne probleme u primjeni načela *uti possidetis* na granice između država sljednica bivše Jugoslavije. U presudi Međunarodnoga suda Nigerija/Kamerun iz 2002. godine izrijekom je navedeno da se: "...delimitacija neke granice sastoji... u njezinoj "definiciji", dok se demarkacija granice, koja pret-

⁸ Cf., *International Legal Materials*, No. 6, 1992, pp. 1505-1507. Taj navod na francuskom originalu toga Mišljenja glasi: "Au sujet du respect de l'inviolabilité des limites territoriales, l'engagement de la République de Slovénie qui figure, déjà dans la déclaration d'indépendance du 25 juin 1991 est répété dans la demande de reconnaissance du 19 décembre. Les frontières sont délimitées à l'article 2 de la "Basic Constitutional Charter" du 25 juin 1991 sans modifications par rapport aux frontières existantes. – La République de Slovénie souligne en outre qu'aucun litige territorial ne s'oppose aux Etats ou Républiques (Croatie) frontaliers".

⁹ Vidi točku V. Deklaracije o proglašenju suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske što ju je Sabor usvojio 25. lipnja 1991. godine.

¹⁰ Tu Komisija dodaje sljedeće važno objašnjenje: "To je zaključak kojemu vodi načelo poštivanja teritorijalnoga *status quo*-a, a napose načela *uti possidetis juris* koje je, iako je najprije bilo prizvano u rješavanju problema dekolonizacije u Americi i Africi, danas postalo načelom opće naravi, kao što je to izrekao Međunarodni sud (parnica o *Graničnom sporu* Burkina Faso – Republika Mali, presuda od 22. prosinca 1986.): "Ipak to načelo nije posebno pravilo koje bi pripadalo samo nekom specifičnom sustavu međunarodnoga prava. Ono je opće načelo, logički povezano s fenomenom stjecanja neovisnosti ma gdje do njega došlo. Njegov očiti cilj jest da se izbjegne opasnost da se neovisnost i stabilnost novih država ugroze bratoubilačkim ratovima...".

¹¹ Cf., *International Legal Materials*, No. 6, 1992, pp. 1499-1500.

postavlja njezinu prethodnu delimitaciju, sastoji u njezinu obilježavanju na terenu".¹² S obzirom da države slijednice bivše SFRJ nisu postigle niti jedan sporazum o njihovim novim granicama, crte razgraničenja između bivših republika postale su njihove državne granice zaštićene međunarodnim pravom. Dakle "definicija" tih granica već postoji, ali države u pitanju trebaju još postići detaljne ugovore o "demarkaciji" koju valja konačno obaviti na terenu.

Ali gornje važi samo za kopnene granice između bivših republika. S obzirom da savezni jugoslavenski organi u Beogradu nikada nisu izvršili razgraničenje morskih prostora između obalnih republika, valja izvršiti i delimitaciju i demarkaciju tih prostora putem ugovora ili arbitražnih ili sudskih presuda. Ali već obavljena delimitacija kopna, tj. morske obale snažno utječe na demarkaciju pripadajućih morskih prostora koja se zacrtava na geografskim kartama velikih razmjera. Tu se radi o morskim razgraničenjima Hrvatske sa Slovenijom, s Bosnom i Hercegovinom te sa Crnom Gorom.

*

Ova opširna rasprava ima autobiografskih primjesa. Kako sam prije naveo, u devedesetim godinama prošloga stoljeća bio sam protiv svoje volje isključen iz rada Komisije za granice. Imenovani članovi držali su sve pregovore sa susjednim državama pod strogom tajnošću, čak i u odnosu na svoje kolege u struci. Osobno sam se upoznao s pojedinostima pregovora sa Slovenijom tek nakon što je akademik Vladimir Ibler u 2001. godini objavio svoju knjigu o međunarodnom pravu mora.¹³

Tu se nije ništa promijenilo ni kada je predsjednik Hrvatske vlade u 2001. iznenada raspustio tu Komisiju i uglavio sa slovenskim kolegom nacrt ugovora o zajedničkoj državnoj granici (neprecizno nazvan "ugovor Račan-Drnovšek"). Tim se dokumentom željelo izaći u susret slovenskim zahtjevima koji su bili bez pravne osnove. On je bio nestručno sastavljen na štetu Hrvatske i Vlada i Sabor odmah su ga odbacili.

Nakon stupanja na snagu Arbitražnoga sporazuma o utvrđivanju tijeka granice na moru i na kopnu u 2010. godini mjerodavni hrvatski organi imenovali su svoga arbitra, kao i agenta u postupku. Tek potom su i mene usmeno pozvali u hrvatski tim. Tu sam ljubaznu ponudu otklonio i namjesto sebe predložio sam članicu našega Jadranskoga zavoda HAZU dr. sc. Marinu Vokić Žužul. Ona

¹² Cf., *I.C.J. Reports*, 2002, p. 359, para. 84.

¹³ Vidi – Vladimir Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001., napose str. 136-184.

je već imala objavljenu knjigu o gospodarskom pojasu,¹⁴ kao i više opširnih rasprava obilno dokumentiranih sudskom praksom i postignutim sporazumima o morskim razgraničenjima sredozemnih država. Predložio sam i probnu institucionalnu suradnju na rok od godinu dana između našega Jadranskog zavoda i Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija uz minimalnu naknadu Zavodu. Napokon, na jednom CD-u stavio sam na korištenje hrvatskom timu sve svoje publikacije iz prava mora. Ti su prijedlozi neformalno i usmeno odbačeni.

Osim nas iz Jadranskoga zavoda sličan je odnos i prema drugim stručnjacima koji također imaju objavljene radove o morskim razgraničenjima na moru i na kopnu. To su prof. dr. sc. Vesna Barić Punda i prof. dr. sc. Davorin Rudolf ml. s Pravnoga fakulteta u Splitu i dr. sc. Kristian Turkalj iz Zagreba.¹⁵

Osobno sam našao dobre strane tih eufemistički rečeno "malo prijateljskih čina" (*actes peu amicaux*) prema meni koji me nisu iznenadili. Za posljedice bilo kojega akta s hrvatske strane ne snosim nikakvu odgovornost jer u svemu tome nisam sudjelovao. Sve čine slovenske i hrvatske strane, kao i stavove Arbitražnoga tribunala mogu ocjenjivati nepristrano, otprilike kao što je bio moj odnos prema aktima Malezije i Indonezije, i prema presudi Međunarodnoga suda u sporu *Pulau Ligitan i Pulau Sipadan* iz 2002. godine. Na koncu, kroz sav taj materijal mogu procjenjivati jesam li u svojim prijašnjim analizama sudske prakse bio nekritičan ili sam u predviđanjima griješio.

Ostajem pri uvjerenju da je najveći zajednički interes i Hrvatske i Slovenije utvrđivanje njihovih granica temeljem pravila međunarodnoga prava i u svjetlosti dosadašnje međunarodne judikature. Spinovi tu ne pomažu.

*

2. IZBIJANJE SPORA O GRANICAMA IZMEĐU HRVATSKE I SLOVENIJE

Sve do 1993. godine činilo se da će Hrvatska i Slovenija relativno lako i brzo postići sporazum o kopnenim i morskim granicama temeljeći se na njihovim

¹⁴ Marina Vokić Žužul, *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb, 2003., 134 str. uz tekst Konvencije o pravu mora iz 1982. i opširnu bibliografiju.

¹⁵ Dakle, tko napiše i objavi više, time sam sebe diskvalificira u tome da bude koristan svojoj zemlji. Naprotiv, oni koji su za te poslove odabrani ne uživaju nikakav autoritet u političara koji o svemu odlučuju. Za uzvrat, političari ne uživaju autoritet u birača što pokazuju ankete javnoga mnijenja. Sve to stvara situacije u kojima mačak lovi svoj rep ili kako ljepše zvuči: *circulus vitiosus*. U Sloveniji je u tome pogledu situacija još nepovoljnija jer kao manja zemlja i s kratkom obalom ona ima manje intelektualnih resursa i mnogo manje radova iz te oblasti objavljenih na slovenskom i svjetskim jezicima. Ali, kako će se vidjeti, tamo se neznanje nadomješta agresivnošću.

obvezama iz Konvencije o pravu mora i u svjetlosti dotadašnje međunarodne sudske i arbitražne prakse. Do preokreta je došlo 7. travnja 1993. kada je slovenski Državni zbor (Parlament) usvojio "Memorandum o Piranskom zaljevu".¹⁶ Njime je ta država postavila zahtjev za čitavim akvatorijem toga nevelikog zaljeva sve do hrvatske obale, kao i za izlazom na "otvoreno more" u teritorijalnom smislu. Slijedila je opširna diplomatska prepiska. Slovenija je osporavala pravo Hrvatskoj da jednostrano proglasi gospodarski ili sličan pojas iznad njezina epikontinentanskog pojasa. U tome se upirala na svoje tumačenje članka 123., iako u dijelu IX. Konvencije iz 1982. o zatvorenim i poluzatvorenim morima ništa od toga ne piše.¹⁷

U vrijeme usvajanja toga slovenskog Memoranduma u travnju 1993. oko jedne petine područja Hrvatske još uvijek je bilo okupirano od srpske strane, uz ogroman broj raseljenih osoba i izbjeglica s okupiranih područja i iz Bosne i Hercegovine. Po mojemu osobnom uvjerenju Slovenija je propustila priliku da u proljeće 1992. sklopi s Hrvatskom makar privremeni sporazum o konfederaciji.¹⁸ Da je do toga došlo, slovenski mladići uz one hrvatske branili bi od agresora Dubrovnik i druge obalne prostore Istočnoga Jadrana. Ali tada bi Slovenija imala makar moralno pravo da od Hrvatske očekuje morske prostore preko onoga što propisuje Konvencija o pravu mora iz 1982.

Uz gornje, Hrvatska je tada bila izložena tihim sankcijama međunarodne zajednice zbog njezine umiješanosti u sukob u Bosni i Hercegovini a bez ovlaštenja Vijeća sigurnosti UN-a. Ona je bila optuživana i za svoju nesuradnju s Međunarodnim kaznenim tribunalom za bivšu Jugoslaviju. Taj nezavidni položaj Hrvatske vjerojatno je naveo donositelje političkih odluka u Sloveniji da tada pokušaju prisiliti Hrvatsku da se odrekne nekih vlastitih prava, a da se pri tome izbjegne rješavanje nastalog spora pred Međunarodnim sudom u Haagu ili pred međunarodnom arbitražom.

¹⁶ Polazeći od toga da svaka država ima pravo nazivati dijelove svoga teritorija prema vlastitom izboru, u Hrvatskoj se za taj zaljev koristi naziv "Savudrijska vala", ali ću se ipak dalje koristiti nazivom "Piranski zaljev" da bi me slovenski i drugi čitatelji bolje razumjeli. Međutim, izbor toga naziva nipošto ne mijenja pravni položaj rečenoga zaljeva, o čemu će dalje biti više riječi.

¹⁷ Vidi te tekstove s geografskim kartama – Vesna Barić Punda; Davorin Rudolf ml., *Pravo mora: dokumenti, mišljenja znanstvenika, komentari*, Split, 2007., str. 246-308.

¹⁸ To je izrijekom predviđala Deklaracija o proglašenju suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske što ju je Sabor usvojio 25. lipnja 1991. godine. U njezinoj točki V. piše: "Republika Hrvatska uspostaviti će posebni ugovorni odnos s Republikom Slovenijom, stvarajući savez dviju samostalnih suverenih država". Slovenija je imala pravo da tu ponudu ne prihvati.

Zbog svoga nepovoljnog položaja, i to uslijed okolnosti koje nisu imale štetnih posljedica po samu Sloveniju, Hrvatska je posljednja koja je do sada primljena u članstvo Europske unije. S devet drugih zemalja Slovenija je postala članicom 1. svibnja 2004. (s Estonijom, Letonijom, Litvom, Poljskom, Češkom, Slovačkom, Mađarskom, Maltom i Ciprom). Rumunjska i Bugarska ušle su u članstvo Unije 1. siječnja 2007., a Hrvatska tek 1. srpnja 2013. godine. S obzirom da se za nove članice traži pristanak svih postojećih, Slovenija je obilno zloupotrebljavala taj stečeni položaj da bi od Hrvatske iznudila tražene ustupke. Ti njezini zahtjevi nisu se odnosili na uvjete za primanje novih država u članstvo Unije.

Kako je navedeno, još prije toga 20. srpnja 2001. parafirane su stranice nacrtu tzv. "Sporazuma Račan-Drnovšek" o razgraničenju spornih morskih prostora na sjevernom Jadranu. Nakon što su ga hrvatska Vlada i Sabor odbili ratificirati, on za Hrvatsku nije nikakav ugovor prema pravilima međunarodnoga prava, pa ni onaj kakav predviđa članak 18(b). Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine, koji čeka na svoje stupanje na snagu.

Slovenija je i dalje inzistirala na tome nacrtu očekujući da će Hrvatska popustiti njezinu pritisku. Ali zanimljivo je ponašanje Slovenije glede članka 4. toga nacrtu koji se odnosi na "Dodir teritorijalnog mora Republike Slovenije s otvorenim morem". Stavak (5) toga članka izričito predviđa:

"Stup vode ispod morske površine iz stavka 1 ovog članka ne može biti predmet stjecanja suverenih prava. Ugovorne stranke se u međunarodnim odnosima uzdržavaju vršenja suverenih prava na morskom dnu i pripadajućem podzemlju pod morskom površinom iz stavka 1 ovog članka."

Svojim daljim jednostranim aktima iz 2005. i 2006. godine Slovenija je u cijelosti prekršila tu odredbu iz nacrtu sporazuma kojega je nastojala političkim pritiskom nametnuti Hrvatskoj. U svome Zakonu o proglašenju zaštićene ekološke zone i epikontinentuskog pojasa od 4. listopada 2005. ona je naprosto ustvrdila da u produžetku gornjega "dimnika" iz za Hrvatsku nepostojećega Račan-Drnovšekova sporazuma ona ima epikontinentuski pojas. Nad njime je proglasila zaštićenu ekološku zonu s ribolovnim pravima predviđenima za gospodarski pojas. Jednostrano je odredila granice tih prostora u odnosu na Hrvatsku kao navodno privremene. A svi se ti prostori nalaze u i iznad epikontinentuskoga pojasa Hrvatske kako ga jasno definira članak 76(1). Konvencije o pravu mora iz 1982., koje je Slovenija, uz Hrvatsku, stranka.

Uredbom od 5. siječnja 2006. Slovenija je također jednostrano odredila svoje ribolovne zone opet na štetu prava Hrvatske temeljem Konvencije o pravu mora iz 1982. Ribolovnom zonom A obuhvatila je kao svoje navodne "unutrašnje

morske vode” akvatorij čitavoga Piranskog zaljeva sve do same hrvatske obale u njemu. To je suprotno članku 10. Konvencije iz 1982. koji dopušta postojanje unutrašnjih voda isključivo u zaljevima u kojima samo jedna država ima sve njihove obale, što s Piranskim zaljevom očito nije slučaj.

Pod ribolovnom zonom B Slovenija je obuhvatila svoje navodno teritorijalno more sve do točke T6 iz Osimskoga ugovora iz 1975., koji razgraničuje teritorijalno more Italije i bivše SFRJ. Od točke T6 nekada je počinjao prostor otvorenoga mora na Jadranu. U prostoru koji predstavlja projekciju teritorijalnoga mora od obale Hrvatske od rta Savudrija i južno, ona je time povrijedila članak 2(1). Konvencije iz 1982., koji definira teritorijalno more svih obalnih država.

Napokon, pod ribolovnom zonom C Slovenija je obuhvatila vode svoje jednostrano proglašene ekološke zone, te prostore otvorenoga mora. Ali primjenom članka 76(1). Konvencije iz 1982. ona uopće ne može imati epikontinentski pojas, te time ni ekološku i ribolovnu zonu nad njime, jer nema takvoga prirodnog produžetka od svoga kopna.

Kršeci svoje obveze iz članaka 2(1), 10. i 76(1). Konvencije o pravu mora, Slovenija je ujedno kršila temeljno pravno pravilo prema kojemu “kopno dominira morem”, a iz kojega proizlaze sve gornje odredbe. Iz toga pravila također proizlazi da su morski prostori, uz zračni prostor, akcesoriji tj. pripadnosti kopna. Stoga se ne može imati more bez pripadajuće obale. Kako smo naveli, to pravilo bez iznimke i neprestano potvrđuje međunarodna judikatura.

*

U nizu tih jednostranih akata i dokumenata posebnu je važnost imala “Bijela knjiga” Ministarstva vanjskih poslova Republike Slovenije, izdana 2006. godine, dakle nakon što je ta država u 2004. postala članica Europske unije.¹⁹ U njoj se izlažu neke tvrdnje suprotne postojećem stanju i načelu suverene jednakosti država i formuliraju se konkretni zahtjevi Hrvatskoj. Ne znam je li to bio pritisak da se Hrvatska jednostrano odrekne nekih svojih prava ili da dvije države u tome sadržaju sklope sporazum, ali je Hrvatskoj jasno davano na znanje da sve dok Slovenija ne postigne te svoje “vitalne interese” ona neće podržati primanje Hrvatske u Uniju kao punopravne članice.

Tako ta Bijela knjiga o slovensko-hrvatskoj granici izlaže neke zanimljive tvrdnje kao navodne iskaze primjene pravnih pravila na snazi, a tiču se ugovora o granicama.

¹⁹ Cf., *Bela knjiga o meji med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško*, Ljubljana, 2006. U nekim navodima i zaključcima ovaj se tekst razlikuje od verzije na engleskom jeziku – *White Paper on the Border Between the Republic of Slovenia and the Republic of Croatia*, Ljubljana, 2006.

1. Prva je tvrdnja bila da je Slovenija sljednica (osimskoga) Ugovora između bivše SFRJ i Republike Italije od 10. studenoga 1975., a da Hrvatska to nije. Iz te svoje jednostrane tvrdnje, koja se tiče ugovornih odnosa Italije i Hrvatske, Slovenija je povukla dalekosežan zaključak da teritorijalno more Slovenije seže do krajnje granice označene tim Ugovorom, tj. “do točke teritorijalnoga izlaza Slovenije na otvoreno more” (do točke T5). Dakle, prema slovenskoj Bijeloj knjizi teritorijalno more Hrvatske uopće ne dodiruje crtu razgraničenja s Italijom iz toga Ugovora.

Tu se radi o dedukciji iz pravno neutemeljene tvrdnje koja dovodi do apsurdnog rezultata. Slovenska je tvrdnja da ona ima “izlaz na otvoreno more” na Jadranu koji je navodno “naslijedila” od bivše SFRJ u trenutku proglašenja svoje neovisnosti. Iz te netočne tvrdnje proizlazi da Hrvatska, iako je sljednica SFRJ, ne može biti stranka Osimskoga ugovora iz 1975. Spomenuti Ugovor je kompleksan pravni akt. Njegov članak 2. s aneksima C i D odnosi se na morsku granicu u Tršćanskom zaljevu. Zbog činjenice da Hrvatska nema neposrednu kopnenu granicu s Italijom ne može se tvrditi da ona sukcesijom nije postala stranka Osimskoga ugovora u cjelini, a napose glede morskih granica. Radi se o više dvostranih ugovora između Italije i bivše SFRJ. Ne može jedna država sljednica nestale države (Slovenija) određivati odnose druge države sljednice (Hrvatske) s drugom strankom dvostranih ugovora (Italijom). Tu se radi o odnosima Italije sa svakom od država sljednica pojedinačno.

Druga je tvrdnja Slovenije bila da je ona sljednica i Sporazuma između vlada bivše SFRJ i Republike Italije o razgraničenju epikontinentanskoga pojasa iz 1968. godine. Za razliku od gornjega, pri tome se nije tvrdilo da Hrvatska i Crna Gora nemaju taj položaj.²⁰

U tome pogledu Slovenija je 24. srpnja 2003. notificirala Italiji da sebe smatra sljednicom toga Sporazuma. Italija je u svome odgovoru “uzela na znanje” (*ha l'onore di prendere atto*) taj slovenski zahtjev, i ništa više. Iz toga odgovora Slovenija je zaključila da je Italija “priznala” da Slovenija ima epikontinentanski pojas, i čak da ima teritorijalni izlaz na otvoreno more u slovenskom značenju, što se u talijanskom odgovoru uopće ne spominje. Italija je treća država u odnosu na sva pitanja sukcesije između bivših jugoslavenskih republika, i ona nikada nije svojatala neki drugi položaj. Kada bi to htjela ona bi se mogla miješati u sporove država sljednica bivše SFRJ jedino na temelju njihova obostranog pristanka na takvu intervenciju.

²⁰ *Ibid.*, str. 10, pod 2 i 3.

U toj Bijeloj knjizi nalazimo zanimljive tvrdnje o stjecanju navodnih "historijskih prava" te države, i to davno prije nego što je ona, uz Hrvatsku, postala punopravnim subjektom međunarodnoga prava. Time se valjda podrazumijeva da su "historijska prava" ona koja se stječu prije nego što neka država uopće nastane.

Ali evo triju konkretnih zahtjeva Slovenije prema Hrvatskoj:

1. *Piranski zaljev / Savudrijska vala*. "Sloveniji pripada Piranski zaljev u cijelosti (načelo cjelovitosti Piranskoga zaljeva)",²¹ a "sprovođenje slovenske jurisdikcije u čitavome Piranskom zaljevu nikad nije bilo sporno" (*sic!*). U potporu te tvrdnje izlažu se mnogobrojni akti lokalnih organa vlasti u Sloveniji, svih prije 25. lipnja 1991. godine, koji su nepotpuni i zbog toga ne dokazuju tu tvrdnju.

U Bijeloj se knjizi također tvrdi da Piranski zaljev ima položaj unutrašnjih voda Republike Slovenije, jer ga je imao i u vrijeme bivše Jugoslavije na dan 25. lipnja 1991., "i zato ga ima i danas".²²

Dalje se tvrdi da je Piranski zaljev historijski zaljev i to opet na temelju zanimljivih "dokaza".²³ "Piran je u 13. stoljeću oblikovao svoje zaleđe, koje je uključivalo Piranski zaljev, Savudriju i Kaštel na suprotnoj strani zaljeva, te područje solana". "Već iz imena 'Piranski zaljev' proizlazi njegova povijesna pripadnost gradu Piranu i njegovim stanovnicima".

Dalje se objašnjava da je povijesna i cjelovita pripadnost svih triju obala zaljeva Piranu prekinuta 1956. godine smanjenjem povijesnoga područja općine Piran u korist općine Buje. Tom su podjelom dvije katastarske općine Kaštel i Savudrija postale sastavnim dijelom hrvatskog teritorija. Time je navodno "bez suglasnosti (općine Piran) nasilno oduzet dio povijesnoga teritorija, (uz) pritužbe stanovnika slovenske narodnosti koji su nakon odlaska Talijana na tome području činili pretežni sastav preostalog stanovništva".

Proizlazi da je Slovenija naslijedila neka prava komune Piran još od vremena kada je čitav taj zaljev sa svim njegovim obalama bio u sastavu Mletačke

²¹ To "načelo" u Sloveniji je naprosto izmišljeno. Načelo teritorijalne cjelovitosti ne primjenjuje se na zaljeve nego na države koje se sastoje od stanovništva, teritorija i suverene vlasti. Stoga u zaljevima u kojima obale imaju dvije ili više država, teritorijalna cjelovitost svake od njih poništava teritorijalnu cjelovitost samoga zaljeva. To dakako važi i za sam Piranski zaljev. Također i u zaljevima ulaz kojih nije širi od dvostruke širine teritorijalnog mora, a čije sve obale pripadaju samo jednoj državi, ta država tamo ima svoje unutrašnje morske vode temeljem svoje vlastite teritorijalne cjelovitosti u tome zaljevu a ne temeljem cjelovitosti toga zaljeva. I u nekim drugim slučajevima Slovenija se pozivala na neka izmišljena pravna načela koja bi zasluživala poseban osvrt.

²² *Ibid.*, str. 14, pod 1.

²³ *Ibid.*, str. 14-15, pod 2.

Republike. Ali se pri tome nespretno priznaje da su nakon Drugoga svjetskog rata Talijani s toga područja otišli i da su tek uslijed toga Slovenci tamo postali većina.²⁴

Ali sam taj argument glede historijskih prava grada Pirana u korist Slovenije, čak da je ispravno postavljen, postao je pravno irelevantan. Do stvaranja slovenske države u 1991. godini Piranski je zaljev u njenoj cjelini uvijek pripadao samo jednoj državi. To su bile redom Mletačka Republika, Austrija, Francuska, opet Austrija, Italija, zona B u neostvarenom Slobodnom teritoriju Trsta, te od 1954. Jugoslavija.²⁵

2. *Teritorijalni izlaz Slovenije na otvoreno more.* U Bijeloj se knjizi nadalje tvrdi: "Slovenija je nakon raspada bivše SFRJ zadržala teritorijalni izlaz na otvoreno more", jer ga je "kao dio bivše Jugoslavije" imala i do tada.²⁶ Slovenija je sljednica osimskoga Ugovora iz 1975. kojim je "određena granica između Slovenije i Italije" koja se proteže do T5, tj. "do točke teritorijalnoga izlaza Slovenije na otvoreno more (na T5 naime nekada je započinjalo područje otvorenoga mora u Jadranskom moru)". Na drugom se mjestu smjelo tvrdi: "Budući da Hrvatska nije sljednica Osimskih sporazuma (*sic!*) (ona) ima prilično lošije argumente od Slovenije" glede toga zahtjeva.

Dalje se navodi: "Posebno treba naglasiti da su Slovenci i u vrijeme Kraljevine Italije i Austrougarske monarhije imali teritorijalnu povezanost s otvorenim morem", te da su slovenski ribari tradicionalno lovili uzduž istarske obale i na otvorenom moru. Ovdje mi valja naglasiti da su kao podanici Austrougarske monarhije, i prije nje Mletačke Republike, slovenski ribari uvijek imali jednaka prava s ribarima drugih nacionalnosti i vjerozakona. Oni tada nisu mogli stvarati isključivo pravo na ribolov u korist buduće slovenske države, nastale tek u 1991. godini.

3. *Slovenija ima i epikontinentski pojas u Jadranskom moru.* Taj se zahtjev samo potkrepljuje neuvjerljivom tvrdnjom da je Slovenija i sljednica Sporazuma između vlada SFRJ i Italije o razgraničenju epikontinentskoga pojasa iz 1968. i da je "Italija Sloveniji priznala sukcesiju toga sporazuma, a time je 'priznala' da

²⁴ Možda je bilo slično i u gradovima na zapadnoj obali Istre, ali se Hrvatska nije nikada pozvala u svoju korist na "historijska prava" koja su u njima mogla tokom povijesti nastati.

²⁵ Ali istini za volju treba navesti da je i prije ove Bijele knjige Slovenija imala namjeru djelomično odustati od zahtjeva za cjelinom Piranskoga zaljeva. Na sastanku prvih ministara dviju zemalja od 20. rujna 1995. Slovenija je usmeno predložila da se "mali dio" zaljeva ipak dodijeli Hrvatskoj. Hrvatski prvi ministar je to odbio, ali je predložio da se njegove dvije trećine dodijele Sloveniji. Do nikakvoga sporazuma tada nije došlo.

²⁶ *Ibid.*, str. 10, pod 1.

Slovenija ima epikontinentski pojas te također ima teritorijalni izlaz na otvoreno more". Članak 11. Bečke konvencije o sukcesiji država glede međunarodnih ugovora propisuje da sukcesija kao takva ne utječe na postojeće granice s trećim državama. Slovenija je dakle pogrešno protumačila odgovor Italije koja je njezinu notu s gornjim zahtjevom "uzela na znanje".²⁷ To ne uključuje nove granice koje treba povući između Hrvatske i Slovenije.

Slovenija je ponavljala da su za nju ti gornji zahtjevi od "vitalnoga (životnog) interesa". Iz toga stava otkriva se da su slovenski pravници imali pogrešan stav o odnosu unutrašnjega i međunarodnog prava. Čini se da su zastupali monističku teoriju s primatom slovenskoga prava makar samo u odnosu na Hrvatsku. Smatrali su da svojim ustavnim i zakonskim aktima Slovenija može stjecati neka nova prava i mijenjati svoje postojeće obveze, napose prema Hrvatskoj. Ta je teorija bila prisutna naročito u Njemačkoj u godinama prije Prvoga svjetskog rata. Ona je napose promašena u odnosima između malih država kakve su Hrvatska i Slovenija. Male države zalažu se za načelo suverene jednakost svih država u svijetu, velikih i malih.

U toj tako zamišljenoj hijerarhiji normi slovenski vitalni interesi postaju iznadpravna kategorija.²⁸ Ta zemlja nije odustala od toga argumenta ni u arbitražnom postupku koji je slijedio, time što je stavljala naglasak na "obostrane vitalne interese". Pri tome se upustila u to da suverenoj Hrvatskoj sama diktira njezine vlastite vitalne interese. To je po njoj članstvo u Europskoj uniji koje ovisi o volji Slovenije ukoliko joj Hrvatska zadovolji njezine vitalne interese. Kasnije ćemo opisati kako je taj čvor razriješila Arbitražna komisija.

²⁷ *Ibid.*, str. 10, pod 2. Opširnija kritika slovenskih navoda iz Bijele knjige i prijašnjih akata navedena je u bibliografiji na kraju ove rasprave. Evo mojih rasprava koje smatram najznačajnijima: Neka pravna pitanja utvrđivanja granica sa Slovenijom, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 16, br. 1, 1995., str. 1-13; Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 6, No. 3, 2007, pp. 601-634; Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 47, br. 162, 2008., str. 1-44; Stabilisation d'une base juridique dans les opérations des délimitations maritimes, *L'évolution et l'état actuel du droit international de la mer, Mélanges de droit de la mer offerts à Daniel Vignes*, Bruylant – Bruxelles, 2009, pp. 241-252. Ostale rasprave navode se u drugim bilješkama.

²⁸ U presudi *Barcelona Traction* (nova tužba) iz 1970., Međunarodni sud jasno je istaknuo: "Odgovornost (za kršenje) nije angažirana ako je pogođen neki obični interes; ali jest ako je povrijeđeno pravo", *Cf., I.C.J. Reports*, 1970, pp. 35-36, paras. 44-46. Drugim riječima, neka država ne može zahtijevati od drugih država da zadovolje neke njezine interese koje je čak okvalificirala "vitalnima", ali koji nisu zaštićeni međunarodnim pravom.

Postoji još jedan nesporazum s krupnim posljedicama koji počesto dolazi od političara s formalnom pravnom naobrazbom, ali i od pravnih savjetnika država koji bi u te stvari trebali biti bolje upućeni. Oni smatraju da pravila koja spadaju u *jus dispositivum*, kao i judikatura u kojoj neka od njih nastaju, imaju pravni učinak jedino ukoliko obje strane u sporu na njih pristanu. Ako se ne postigne pristanak, ona bi bila pravno neobvezujuća. U toj sferi napose je Slovenija ukazivala na svoje "vitalne interese" koje je sama formulirala i stavljala ih je suprotnoj strani i samome Tribunalu na znanje, i to da konačno rješenje spora ovisi o njihovom ispunjenju.

Jus dispositivum ima drugačiji domašaj u pravu. Radi se o istinskim pravnim pravilima od kojih obje strane mogu zajedničkim sporazumom odustati ili promijeniti njihov učinak na neko konkretno pitanje. Ako nema toga obostranoga pristanka na promjene, tek tada ta pravila dobivaju puni pravni domašaj jer obvezuju sve države u pitanju, poput svih drugih. Tako se do toga arbitražnoga postupka Hrvatska upirala u ta prava koja je Slovenija smatrala pravno neobvezujućima za sebe. Od toga domašaja razlikuju se pravila *jus cogens* od kojih stranke ne mogu odstupiti ni ugovorom ni na drugi način.²⁹ Ali se pravila te naravi pretežito odnose na zaštitu individualnih i kolektivnih ljudskih prava poput npr. zabrane genocida. Rijetka su u drugim sferama međunarodnih odnosa poput razgraničenja kopnenih i morskih prostora. Ali ona ni tamo nisu sasvim isključena, poput npr. prava neškodljivoga prolaska brodova svih zastava u teritorijalnom moru obalnih država.

U tome svjetlu zanimljiv je prijemor koji je izbio u pregovorima dviju strana kojega opisuje akademik Vladimir Ibler u svojoj knjizi.³⁰ U pobijanju slovenskih zahtjeva na Piranski zaljev on se napose upirao na članak 2. Konvencije UN o pravu mora iz 1982., čiji prvi stavak glasi: "Suverenost obalne države proteže se izvan njezinoga kopnenog područja i njezinih unutrašnjih voda i, ako se radi o arhipelaškoj državi, njezinih arhipelaških voda na susjedni pojas mora koji se naziva teritorijalnim morem." Taj propis po ugovornoj osnovi obvezuje obje strane u tome sporu, a kao opće običajno pravilo i sve druge obalne države u svijetu.

Slovenska strana je mrtva hladna odbila Iblerove argumente tvrdeći da se radi o *jus dispositivum*. Ibler je naprotiv tvrdio da se radi o pravilu *jus cogens*. Ali trebalo je još ukazati na konstataciju koja se ponavlja u svim presudama o mor-

²⁹ Glede toga domašaja vidi članke 53., 64. i 71. Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine.

³⁰ *Op. cit.*, str. 137-140.

skim razgraničenjima da “kopno dominira morem”. Iz nje proizlaze sve druge definicije morskih prostora, pa i spomenuti članak 2. Ta potvrđena konstatacija na putu je da se transformira istinsko pravno pravilo iako još nije zabilježena u konvencijama o kodifikaciji ove grane prava. Ali čak da se u ovome slučaju radi o *jus dispositivum*, s obzirom da nije postignut suprotan sporazum između stranaka to pravilo ima jednak pravni domašaj kao i *jus cogens*. Ovaj slučaj ukazuje na to da je obostrano dobro poznavanje međunarodnoga prava i međunarodne judikature uvjet za uspješne pregovore.

Slovenski zakonodavni organi usvajali su, dakle, mnoštvo jednostranih akata koji su zadirali u prava Hrvatske. Ali ti akti nisu imali učinka jer su hrvatski organi vršili vlast do crte sredine u Piranskom zaljevu i izvan njega.

*

U Hrvatskoj, naprotiv, usvojen je samo jedan akt koji je u stvari bio iznuđen od Slovenije. Radi se o proglašenju gospodarskoga pojasa iznad hrvatskoga epikontinentskog pojasa.

Već pri izradi prvoga Pomorskoga zakonika usvojenog 1994. akademik Davorin Rudolf i ja zastupali smo stav da tim Zakonikom Hrvatska treba proglasiti svoj gospodarski pojas ali uz odgodu njegove primjene u korist ribarskih brodova susjednih država od šest godina. Predlagali smo da u tome prijelaznom razdoblju Hrvatska uz nastoji postići sporazume sa susjednim obalnim državama o kvotama iskorištavanja, o očuvanju i gospodarenju živim izvorima toga pojasa, te o posebnom režimu ulaska i plovidbe Jadranskim morem svih tankera i drugih brodova koji prevoze opasne ili štetne tvari. Time bi svi ostali sadržaji toga instituta odmah stupili na snagu.

Propisi o gospodarskom pojasu potpuno u skladu s onima iz Konvencije iz 1982. bili su predviđeni, ali u prijelazne odredbe umjesto našega teksta ušao je članak 1042. sa sasvim različitim sadržajem: “*Sabor Republike Hrvatske donosi odluku o proglašenju gospodarskog pojasa Republike Hrvatske. – Odredbe članka 33. do članka 42. ovoga Zakona primjenjivat će se kad Sabor Republike Hrvatske donese odluku iz stavka 1. ovoga članka.*” I tako je došlo do stanja da taj Pomorski zakonik, kao i onaj novi iz 2004., sadrži odredbe o gospodarskom pojasu, ali ga Hrvatska sve do danas nije proglasila. Netko je gotovinu pretvorio u veresiju.

Umjesto gospodarskoga pojasa Hrvatski je sabor 3. listopada 2003. godine donio odluku o proglašenju ZERP-a, tj. “*Zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske*”. To je trebao biti neki nadomjestak za proglašenje gospodarsko-

ga pojasa prema Konvenciji iz 1982., ali je to bio pravno nepromišljen diplomatski promašaj s kontraproduktivnim učincima.³¹

Ta odluka Sabora predviđa u točki 1. sljedeće: *“Hrvatski sabor ovime proglašava sadržaje isključivoga gospodarskog pojasa koji se odnose na suverena prava istraživanja i iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja živim prirodnim bogatstvima voda izvan vanjske granice teritorijalnog mora, te jurisdikciju glede znanstvenog istraživanja mora i zaštite i očuvanja morskog okoliša, čime se današnjim danom uspostavlja zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske.”* U točki 3. se predviđa da će primjena toga pravnog režima početi dvanaest mjeseci nakon njegova uspostavljanja.

Praksa je i nekih drugih obalnih država da još uvijek ne proglašuju gospodarski pojas u punom obujmu prava i jurisdikcije kako predviđa Dio V. Konvencije o pravu mora iz 1982. Neke su proglasile ribolovnu zonu, a rijetke samo zonu zaštite okoliša u prostoru do 200 milja od polazne crte. Koliko znam, niti jedna nije proglasila nešto nalik na ZERP. Uz to je pitanje je li se tom Odlukom Sabora Hrvatska makar privremeno odrekla prava na neživa prirodna bogatstva, na proizvodnju energije korištenjem mora, morskih struja i vjetrova (što danas nije od neke praktične koristi), i napose prava gradnje umjetnih otoka, uređaja i naprava na moru, morskom dnu i podzemlju. Bivša Jugoslavija je ovo zadnje pravo stekla još temeljem Konvencije o epikontinentskom pojasu iz 1958³². Kako je navedeno, sve obalne države koje su u odgovarajućoj geografskoj situaciji imaju pravo na epikontinentski pojas bez proglašenja. Iznad njega imaju pravo jednostranim aktom proglasiti gospodarski pojas.

Na diplomatske pritiske Italije i Slovenije, koji su odmah uslijedili, (ova posljednja je blokirala pregovore za ulazak Hrvatske u Europsku uniju), Sabor je bio prisiljen donijeti 3. lipnja 2004. odluku o dopuni one prethodne o proglašenju ZERP-a, u kojoj se predviđa važna ograda koja je do danas ostala na snazi: *“Za zemlje članice Europske unije primjena pravnog režima zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske počet će nakon sklapanja Ugovora o partnerstvu u ribarstvu između Europske zajednice i Republike Hrvatske.”* Do toga ugovora nije nikada došlo, ali je Hrvatska 1. srpnja 2013. postala punopravnom članicom Europske unije.

³¹ O toj nakani nitko me tada nije konzultirao, ali ju ja ne bih podržao. U to vrijeme mr. sc. Marina Vokić Žužul upravo je objavila knjigu pod naslovom: *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, op. cit., bilj. 14. Stavila ju je o svome trošku na raspolaganje svim zastupnicima Sabora i svim nadležnim tijelima izvršne vlasti. Ali čini se da nitko tko je o tome odlučivao nije stigao ili nije imao strpljenja da to vrijedno djelo pročita.

³² Vidi članak 5., stavci 2. do 8. te Konvencije. Nakon što je ona stupila na snagu, Skupština SFRJ usvojila je 23. srpnja 1987. Zakon o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu. Vidi u njoj članke 26. – 29.

Nakon toga Sabor je usvojio 8. prosinca 2004. novi Pomorski zakonik. I taj novi Zakonik predviđa u Glavi IV. Drugoga dijela (članci 32. – 41.) odredbe koje se također poklapaju s pravima Hrvatske kao stranke Konvencije iz 1982. U prijelaznoj odredbi članka 1018. predviđa se da se odredbe o ZERP-u primjenjuju (retroaktivno) od njegova uspostavljanja, te da će se ostali sadržaji o gospodarskom pojasu početi primjenjivati kada ih Hrvatski sabor proglasi.³³

*

Prije sklapanja Sporazuma o arbitraži od 4. studenoga 2009. godine, Slovenija je ponekad pristajala da se spor s Hrvatskom iznese pred Međunarodni sud u Haagu, time da se presuda donese *ex aequo et bono*, kako to predviđa stavak 2. članka 38. njegova Statuta, a ne primjenom međunarodnoga prava. Vjerojatno je to bio manevar da bi se na taj način izbjeglo bilo kakvo sudsko ili arbitražno rješavanje toga spora.

Ukoliko su ti prijedlozi bili ozbiljni, Slovenija je možda očekivala da bi Sud u tome slučaju izrekao presudu *contra legem* i u cijelosti na štetu prava Hrvatske, nešto nalik na ono što je arbitar Lord Asquith of Bishopstone naveo u 1951. godini o mjerodavnom pravu Abu Dhabija pri tumačenju kontrakta sklopljenoga s jednom stranom petrolejskom kompanijom (*Petroleum Development (Trucial Coast) Limited*). Arbitar je u svojoj presudi istaknuo da Šeik Abu Dhabija pri presuđivanju izriče čisto diskrecijsku pravdu uz pomoć Kurana.³⁴ Suci Haškoga suda ne bi u tome bili ograničeni ni muslimanskom Svetom knjigom a da bi Sloveniji dosudili morske prostore za koje ona smatra da joj po nekoj njezinoj pravdi pripadaju.

U prethodnom izlaganju objasnio sam domašaj sudske vlasti pri odlučivanju *ex aequo et bono* (do kojega u praksi nikada nije došlo), i zaključio sam da je tu vlast neprecizno opisivati kao pravičnost suca *contra legem*. Naime teško bi bilo očekivati da bi Međunarodni sud dodijelio Sloveniji morske prostore koji primjenom načela prema kojemu kopno dominira morem pripadaju Hrvatskoj, ili čak da bi joj dodijelio dijelove hrvatske obale u Sjevernoj Istri da bi u njihovu

³³ Još valja ovdje navesti da je hrvatski ministar mora, prometa i infrastrukture donio 3. ožujka 2008. cjelovit Pravilnik o zaštititi okoliša u ZERP-u. Taj se Pravilnik ne primjenjuje na strane ratne i javne brodove i brodice, što propisuje i opće međunarodno pravo mora. Ali se taj podzakonski akt kojega je donio nadležan ministar *ipso jure* privremeno ne primjenjuje ni na zemlje članice Europske unije, dakle u prvom redu na plovila pod talijanskom i slovenskom zastavom. Time su hrvatski brodovi u hrvatskom ZERP-u diskriminirani u odnosu na brodove drugih članica Unije. Nepoznavanje prava može dovesti do neobičnih situacija.

³⁴ Vidi pobliže – V. D. Degan, *Sources of International Law*, The Hague, 1997, pp. 120-121.

produžetku Slovenija došla do morskih prostora koje zahtijeva. A u tome veoma je važna činjenica što je slovensko-hrvatska kopnena granica etnički najčistija, i to ne samo u prostoru Savudrijske vale, te da je Slovenija pri proglašenju neovisnosti nizom svojih akata priznala tu granicu kao nepromjenljivu.

Kada se prijašnji predsjednik Republike Slovenije Danilo Türk pozivao na "načelo pravičnosti" u singularu, tu se moglo jedino raditi o pravičnosti *infra legem* koja je urođena zdravoj primjeni prava, a ne onoj *contra legem*.

Nakon njezina primanja u članstvo Europske unije u 2013. godini, Hrvatskoj više ništa ne stoji na putu da u granicama propisa Konvencije o pravu mora iz 1982., te u okviru njezinih obveza kao članice Unije, napokon proglasi svoj gospodarski, ali i vanjski morski pojas.³⁵ Ali ta pitanja nitko u Saboru i Vladi ozbiljno ne pokreće. To znači da hrvatska vlast ne zna štititi interese svoje zemlje koji su zaštićeni međunarodnim pravom ali je spremnija da se bez konzultacija sa stručnjacima upušta u kršenje obveza koje je prihvatila.

*

3. SPORAZUM O ARBITRAŽI OD 4. STUDENOGA 2009.

Slovenija se sa svojim neskrivenim ucjenama Hrvatskoj sve više politički izolirala od ostalih članica Unije. Unija je postavljala Hrvatskoj nove zahtjeve glede njezina primanja u članstvo, a ona se trudila da ih zadovolji na sličan način glede kvalitete akata poput drugih novoprimljenih članica.

Organi Unije nemaju ovlaštenja da kažnjavaju države članice zbog zloupotrebe njihovih prava osim u strogo preciziranim nadležnostima. Uzajamne granice ne spadaju u taj djelokrug.

Vjerojatno na politički pritisak nekih članica Unije početkom 2009. Slovenija je pristala da odustane od blokade primanja Hrvatske u članstvo uz uvjet sklapanja arbitražnoga sporazuma glede konačnoga rješavanja svih kopnenih i morskih granica obiju zemalja. Prije toga Hrvatska se zalagala za iznošenje toga spora pred Međunarodni sud u Haagu, što bi za obje stranke bilo znatno jeftinije. Unija ih je u tim pregovorima pomagala. Komesar nadležan za proširenje Olli Rehn iz Finske sukcesivno je predlagao više rješenja glede najvažnijih spornih pitanja.³⁶

Time je Unija u želji da Hrvatska postane njezina nova članica postigla rješenje te situacije. Njezini organi nisu bili nadležni da objema stranama propisuju

³⁵ Vidi dokumentiranu raspravu koja to proglašenje predlaže – Marina Vokić Žužul; Valerija Filipović, Vanjski pojas Republike Hrvatske, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 49, br. 164, 2010., str. 73-99.

³⁶ Vidi o tijeku tih pregovora, *Final Award*, 29 June 2017, paras. 98-130.

granice, pa ni da diktiraju uvjete budućega Sporazuma o arbitraži. Ali je Europska komisija ponudila i davala pomoć stranama pri postizanju toga Sporazuma uz uvjet da Slovenija odmah dignu blokadu u postupku pregovora i pristupa Hrvatske Uniji. Pomoć (*facilitation*) Europske komisije zabilježena je u preambuli Sporazuma. Rečeni Sporazum o arbitraži između vlada Hrvatske i Slovenije potpisan je u Stockholmu 4. studenoga 2009., a stupio je na snagu 29. studenog 2010. godine.

Po mojem mišljenju najveći obrat u stavovima obiju strana, a napose Slovenije, bio je članak 5. toga Sporazuma o mjerodavnom pravu (*critical date*). On glasi:

“Nijednome dokumentu ni postupku poduzetome jednostrano od bilo koje strane nakon 25. lipnja 1991. neće biti pridani značaj pri izvršavanju zadaća Arbitražnog tribunala niti će obvezivati bilo koju stranu u sporu, te ni na koji način ne može prejudicirati presudu.”

Uz to, članak 8(1). glede dokumentacije za pregovore o pristupanju Uniji na sličan način određuje:

“Nijedan dokument jednostrano prezentiran u pregovorima o pristupanju EU nema prejudicirajući utjecaj na Arbitražni tribunal u izvršavanju njegovih zadaća niti obvezuje bilo koju od strana u sporu.”

Bilo je to veliko odricanje od svih jednostranih akata ustavnoga, zakonskog i podzakonskog značaja koje je prije toga Arbitražnog sporazuma iz 2009. donosila u prvome redu Slovenija.³⁷ Tim jednostranim aktima Slovenija je i producirala izbijanje spora koji je toliko godina ostao neriješen. Uz to, ta je zemlja time neizravno priznala da su svi ti njezini jednostrani akti glede granica s Hrvatskom prema važećem međunarodnom pravu u najmanju ruku dvojbeni. Kako je navedeno, na temelju tih akata pokrivenih unutarnjim slovenskim pravom i izmišljajući nepostojeća pravila međunarodnoga prava ili jednostrano ih tumačeći u svoju korist, Slovenija je više godina sprječavala Hrvatsku da postane članica Europske unije. Ona od svojih zahtjeva nije odustala, ali ih više nije mogla braniti pozivajući se na svoje zakone i podzakonske akte.

Ostalo je za budućnost pitanje: ima li Hrvatska pravo na novčanu ili drugu zadovoljštinu uslijed zloupotrebe položaja Slovenije u postupku njezina primanja u članstvo Unije? A nastalu štetu nanесenu Hrvatskoj teško bi bilo procijeniti u novcu.

³⁷ Vidi opširnije o tome pitanju Vladimir-Đuro Degan; Vesna Barić Punda, Jednostrani akti država u pravu mora napose s obzirom na spor Slovenije i Hrvatske na Sjevernom Jadranu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 45, br. 4, 2008., str. 841-861.

Imenovanje sastava toga Arbitražnog tribunala uobičajeno je i u duhu prijašnje arbitražne prakse. Članak 2. predvidio je sporazum obiju strana glede imenovanja predsjednika i dvaju članova s liste koju su prije toga sastavili predsjednik Komisije EU i njezin član zadužen za proširenje. U slučaju nepostizanja sporazuma predviđeno je da članove imenuje predsjednik Međunarodnoga suda u Haagu. Uz to, svaka strana imenovala je u Tribunal po jednoga člana po svome izboru. Ako naknadno dođe do upražnjenja nekoga mjesta uslijed smrti, nesposobnosti ili ostavke člana, novoga člana imenuje predsjednik Arbitražnoga tribunala.

Bitne odredbe Sporazuma glede glavnih spornih pitanja sročene su u članku 3. o zadaći Tribunala i u njegovu članku 4. o primjenljivom pravu.

U članku 3. određuje se zadaća toga Tribunala, i to da pod (a) utvrdi "tijek granice na moru i kopnu između Republike Hrvatske i Republike Slovenije". Prema članku 4. o "Primjenljivom pravu" Tribunal pri tome primjenjuje: "pravila i načela međunarodnoga prava".

U članku 3. pod (b) i (c) Tribunal treba još utvrditi spomenutu "vezu Slovenije prema otvorenom moru", te "režim za uporabu relevantnih morskih područja". Tek glede tih drugih dviju zadaća, temeljem članka 4. Tribunal na prvom mjestu primjenjuje "međunarodno pravo", te potom "pravičnost i načelo dobrosusjedskih odnosa u svrhu postizanja poštenog i pravednog rezultata uključujući sve relevantne okolnosti". U ova druga dva slučaja radi se po mojemu mišljenju o primjeni međunarodnoga prava, uključujući prijašnju praksu država i judikaturu. Tek u nedostatku tih pravila, standarda i prakse Tribunal treba pribjeći pravičnosti *praeter legem*. Tu se dakle nikako ne radi o ovlaštenju na pravičnost *contra legem*.

I u Hrvatskoj i Sloveniji najviše prijepora izazvao je navod u članku 3(1)(b). Sporazuma o "vezi" ("*junction*") Slovenije s otvorenim morem. Radi se o izrazu koji ne spada u pravnu terminologiju ali kojemu je Arbitražni tribunal imao za zadaću pridati pravno značenje. Mnogi do sada sklopljeni kompromisi o arbitraži i sudskom rješavanju navode neke odredbe koje su predmet spora između stranaka, a kojima izrečena presuda treba pridati pravnu kvalifikaciju.

Mišljenja sam da taj sporni izraz treba shvatiti u funkcionalnom, a ne u teritorijalnom značenju. On ne ovlašćuje Tribunal da izađe iz okvira primjene pravila međunarodnoga prava i dosadašnje međunarodne judikature, a napose ne da izrekne presudu *ex aequo et bono* ili *contra legem*. Niti jedno od tih ovlaštenja nigdje se u tekstu toga Sporazuma ne spominje.³⁸

³⁸ Vidi napose – Vladimir-Đuro Degan, Pravičnost i međunarodno pravo u razgraničenjima morskih prostora, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 49, br. 164, 2010., str. 139-157.

U članku 6. navedena su neka općenito prihvaćena pravila koja se odnose na kontradiktorni postupak. Postupak pred Tribunalom u načelu je povjerljiv i vodi se na engleskom jeziku. Odluke o proceduralnim pitanjima donose se većinom glasova svih pet arbitara. Tribunalu pomaže u radu njegovo tajništvo. Taj je posao povjeren Tajništvu Stalnoga arbitražnog suda u Haagu u Nizozemskoj u čijim su okvirima izrečene dvije presude. Inače, kao mjesto arbitraže određen je Bruxelles u Belgiji.

Glede svih drugih proceduralnih pitanja Tribunal provodi postupak držeći se Fakultativnih pravila Stalnoga arbitražnog suda primjenljivih na sporove između dviju država.

U točki 8. članka 6. Arbitražnoga sporazuma još je predviđeno da Tribunal može u svakom stadiju postupka "pružati stranama pomoć u postizanju prijateljskog rješenja" (*"assist them in reaching a friendly settlement"*) uz njihov priistanak. Ne znam je li tih slučajeva bilo, ali ta pomoć ne bi morala biti strogo u granicama članka 4. o primjenljivom pravu.

Temeljem članka 7. presuda (*"the Award"*) Tribunala³⁹ donosi se većinom glasova svih njegovih članova. U presudi se izlažu razlozi na kojima se ona temelji, ali je isključena mogućnost da pojedini arbitri daju na nju posebna ili odvojena mišljenja. To je inače praksa Međunarodnoga suda u Haagu i kaznenih tribunala za bivšu Jugoslaviju i za Ruandu.

Da se radi o istinskoj arbitraži a ne o postupku mirenja, posredovanja ili dobrih usluga trećih, svjedoči točka 2. članka 7. Tamo se izričito predviđa da je presuda toga Tribunala obvezujuća za stranke te predstavlja konačno rješenje spora. Dakle glede nje nije predviđen priziv nekom drugom tijelu, npr. Međunarodnom sudu u Haagu. Uz to, točka 3. predviđa:

"Stranke će poduzeti sve neophodne korake za provedbu presude, uključujući, prema potrebi, i izmjenu nacionalnog zakonodavstva, u roku od šest mjeseci nakon donošenja odluke."

Kao dio postignutoga Sporazuma o arbitraži članak 9(1). predviđa sljedeće:

"Republika Slovenija otklonit će svoje rezerve glede otvaranja i zatvaranja pregovaračkih poglavlja tamo gdje je prepreka povezana s ovim sporom."

³⁹ Taj izraz ispravnije je s engleskoga originala prevoditi kao "presuda" nego kao "odluka". U arbitražnom i sudskom postupku, kao i u diplomatskim pregovorima, odluka ima raznovrsnih. A arbitražne presude imaju za parnične strane iste učinke kao one koje izriču Međunarodni sud u Haagu i drugi stalni sudbeni organi.

U stavku 2. se predviđa da će se obje stranke uzdržati od bilo kakvoga postupka ili izjave koja može imati negativan utjecaj na pristupne pregovore.

Slično gornjemu, članak 10(1). nalaže:

“Obje stranke uzdržat će se od bilo kakvog postupka ili izjave koji mogu intenzivirati spor ili ugroziti rad Arbitražnog tribunala”.

Do takvih postupaka i izjava došlo je sa slovenske strane zbog kojih je Hrvatska pravno dvojbenom odlukom napustila taj postupak a dvije izrečene presude smatra za sebe nepostojećima. Dalje se u tome članku predviđa ovlaštenje Tribunala da naredi, ako smatra da to okolnosti zahtijevaju, sve privremene mjere koje smatra neophodnima za održanje *status quo*-a.

Postupajući po članku 11. obje su stranke ratificirale taj Sporazum u skladu s njihovim ustavnim uvjetima. U Sloveniji je prethodno održan referendum na kojemu je većina glasača podržala konačno arbitražno rješavanje toga graničnog spora. Obavljena je i registracija Sporazuma kod Tajništva UN-a u skladu s člankom 102. Povelje Ujedinjenih nacija. Dakle, za razliku od nacrtu sporazuma Račan-Drnovšek iz 2001., ovdje se radi o istinskom međunarodnom ugovoru koji je stupio na snagu i na kojega se primjenjuju sve odredbe Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine. Uz njezine odredbe koje su prerasle u opće običajno međunarodno pravo, ta Konvencija u njezinoj cjelini obvezuje i po ugovornoj osnovi i Hrvatsku i Sloveniju.

*

Pod utiskom prijašnjih slovenskih ucjena glede pristupanja Hrvatske Uniji u hrvatskim krugovima došlo je do snažnoga otpora ratifikaciji toga Sporazuma od strane Sabora. Time je došlo do neobične situacije. Prije je Hrvatska predlagala sudsko ili arbitražno rješenje toga spora ali strogo na temelju poštivanja međunarodnoga prava. A kada je do Sporazuma o arbitraži došlo, optuživana je Komisija Europske unije zbog njezina sudjelovanja u pregovorima i u njezinoj ulozi predviđenoj u imenovanju arbitara.

U tome su slovenski glasači na referendumu bili zreliji. Oni su željeli postizanje konačnoga rješenja spora o granicama putem arbitraže kako bi on prestao trovati uzajamne odnose i proizvoditi nove sporove i povremene granične incidente. Rezultati toga referenduma umanjili su otpore onih slovenskih političkih krugova koji su bili protiv te arbitraže.

Tako je taj Sporazum ocijenjen kao diktat Unije nametnut Hrvatskoj koja putem Tribunala navodno nastoji prisiliti Hrvatsku na odricanje od dijela vlastitoga teritorija. Isticalo se da je apsolutno nedopustivo da Hrvatska plaća svoj pri-

stup Uniji nacionalnim teritorijem. Podsjećalo se da se hrvatske granice mogu prema Ustavu mijenjati samo odlukom Hrvatskoga sabora.

Zbog uvrštenja zahtjeva Slovenije u taj Sporazum za njezinom vezom ("*junction*") s otvorenim morem, koje na Jadranu odavno više ne postoji, ovim se Sporazumom navodno pristaje na otuđenje vlastitoga teritorija usuprot hrvatskom Ustavu, međunarodnim konvencijama i praksi država. Stalno je bila prisutna neopravdana bojazan da će pri određivanju morskih granica Tribunal pridati stanoviti značaj nacrtu sporazuma Račan-Drnovšek iz 2001. godine, za što zaista nije bilo osnove.

Prigovaralo se arbitražnom rješavanju spora i, kako je navedeno, ulozi Komisije Unije u postupku imenovanja arbitara. Zastupao se stav da se sporovi među državama rješavaju prije svega pred Međunarodnim sudom u Haagu.

U gornjim prigovorima malo je čega bilo opravdano. Sporazum o arbitraži nije unaprijed bio sklopljen u korist teritorijalnih zahtjeva Slovenije da bi ona dobila izlaz na nepostojeće otvoreno more. Ipak, svaki postupak pred međunarodnim sudbenim tijelima nosi rizik da se izgubi. Rijetko kada arbitri mogu zadovoljiti njihovom presudom sva očekivanja obiju strana. Sporni teritorij ostaje sporan ukoliko se svaka strana poziva na nepromjenljivost državnih granica zajamčenih ustavom. Kada bi takav stav prevladao, većina granica između država ostala bi sporna i izazivala bi u budućnosti čak oružane sukobe. Mnogi sporovi te vrste konačno su riješeni putem izravnih pregovora, a neki putem arbitraže i pred Međunarodnim sudom.

Tih prigovora bilo bi manje kada bi se u tančine poznavala praksa arbitraže i sudskog rješavanja sporova. Onaj tko sustavno prati međunarodnu judikaturu o morskim razgraničenjima brzo će shvatiti da ne postoji bitna razlika između presuda izrečenih od arbitražnih tijela i onih koje je izrekao Međunarodni sud. Neke arbitražne presude čak su u izgradnji međunarodne judikature u toj oblasti značajnije od onih Haškoga suda. Uz to, načela iskristalizirana u toj praksi, poput onoga da kopno dominira morem, čine većinu slovenskih zahtjeva suprotnima međunarodnom pravu. Zbog toga tim načelima treba pridati značaj kojega imaju u sudskoj praksi. Ali se na koncu pokazalo da neke bojazni s hrvatske strane nisu sasvim bile bez osnove.

Oni koji u Hrvatskoj imaju maksimalističke ciljeve u toj oblasti nemaju u prvom redu ambiciju postizanja konačnoga sporazuma o granicama i njegove demarkacije na terenu. Oni smatraju da privremeni režim do crte sredine odgovara interesima Hrvatske ma koliko taj režim dugo trajao.⁴⁰

⁴⁰ To se pokazalo neispravnim napose glede granica s Bosnom i Hercegovinom. Uslijed političkih pritisaka koji su dolazili iz Dubrovačko-neretvanske županije nije se smatrala

*

4. TIJEK POSTUPKA I JEDNOSTRANO ODUSTAJANJE HRVATSKE OD ARBITRAŽE

Unatoč izloženim prigovorima, Hrvatski sabor ratificirao je ovaj Sporazum 20. studenoga 2009., a 19. travnja 2010. isto je učinio i slovenski Parlament. Sporazum je stupio na snagu 29. studenoga 2010.

Potom su uslijedili pismeni i usmeni postupak. Nakon usmene rasprave koja je trajala dva tjedna i okončana je 13. lipnja 2014., Tribunal je u pismenoj izjavi za tisak (*Press Release*) sažeo stavove i argumente objiju strana.

Stavovi Hrvatske izneseni pred Tribunalom činili su mi se u svjetlosti prava i dotadanje judikature uvjerljivijima od onih slovenskih. Slovenija je pokušavala obrazložiti svoje zahtjeve argumentima pravno dvojbene naravi koji su se meni činili neuvjerljivima, napose glede voda Piranskoga zaljeva. Činilo se da je Hrvatska u tome postupku bila u značajnoj prednosti u odnosu na Sloveniju.

Važnost koju je Slovenija pridavala svojim "vitalnim interesima", o kojima bi Tribunal pri odlučivanju navodno morao voditi računa, očitovala se u nekim nespretnim izjavama njezina ministra vanjskih poslova Karla Erjaveca danima televiziji i tisku 7. siječnja i 22. travnja 2015. godine. Hrvatska je dostavila Tribunalu pismo adresirano Sloveniji kojim je tražila njezino očitovanje na te izjave.⁴¹

U vezi s time Tribunal je izrazio 5. svibnja 2015. godine zabrinutost glede sugestije da bi jedna strana u postupku mogla imati pristup povjerljivim podacima o njegovim vijećanjima. Tribunal je podcrtao obvezu parničnih strana prihvaćenu u članku 10(1). Arbitražnoga sporazuma i potvrdio je da se arbitri i predstavnici strana u postupku moraju uzdržavati od *ex parte* komunikacija.⁴²

nužnom ratifikacija Ugovora o državnoj granici kojega su potpisali predsjednici Tuđman i Izetbegović 30. srpnja 1999. u Sarajevu. Ali se od toga datuma taj Ugovor privremeno primjenjuje, dakle već gotovo dvadeset godina. Time se međutim Hrvatska izlaže pritiscima određenih krugova u Bosni i Hercegovini, kada to njima odgovara, glede gradnje Pelješkoga mosta. Njegova privremena primjena ne jamči da ga druga stranka neće osporiti u njegovoj cjelini kada ocijeni da to njoj odgovara. Tako iz krugova Republike Srpske dolaze signali da bi se naknadno mogla osporiti crta kopnenoga razgraničenja kod Kulen Vakufa i/ili Bosanske Kostajnice. Stoga, kada su u pitanju granice, bolje je taj posao svaki puta dovesti do kraja i, ako treba, obostrano davati manje ustupke kako bi se demarkacija konačno obavila na terenu na korist objiju strana.

⁴¹ *Partial Award*, 30 June 2016, para. 28.

⁴² *Ibid.*, para. 30.

Potom su uslijedili događaji koji su naveli Hrvatsku na neke jednostrane čine. 22. srpnja iste 2015. godine srpske i hrvatske novine objavile su transkripte i audio snimke dvaju telefonskih razgovora između slovenskoga arbitra dr. Jerneja Sekoleca i jedne od dviju agentica Slovenije u tome postupku gđe Simone Drenik. Radilo se o razgovorima od 15. studenoga 2014. i 11. srpnja 2015. godine.⁴³ Slovenija nije ni pokušala osporiti sadržaj tih snimljenih razgovora nego je, naprotiv, već 26. srpnja izrazila "duboko žaljenje" zbog tih događaja. Na to su uslijedile ostavke spomenutih osoba.⁴⁴ Tim povodom, a kao rezultat hrvatskih odluka glede tih zbivanja, i hrvatski arbitar profesor Budislav Vukas podnio je ostavku.⁴⁵

Optužbe Hrvatske bile su ozbiljne naravi. Pismom upućenim Tribunalu 24. srpnja 2015. ona je, između ostaloga, izrazila zabrinutost što Slovenija možda ima "dopunski kanal komunikacija s Tribunalom, da ona ima pristup vijećanjima Tribunala" i da bi stoga arbitražna presuda "mogla biti nepovoljna za Hrvatsku". Naime, iz transkripata se moglo uočiti da je arbitar Sekolec obavio brojne razgovore, imao je večere i pismenu komunikaciju s drugim arbitrima i članovima tehničkoga osoblja Tajništva, i sve to trinaest mjeseci nakon dovršenja usmene rasprave.⁴⁶ Time je Hrvatska posredno dovela u sumnju nepristranost i drugih arbitara, ali o tome nije iznijela nikakve konkretne dokaze. Ona je u tome pismu zahtijevala da Tribunal odmah suspendira postupak i pozvala je preostale arbitre da ocijene sve predložene materijale i da razmotre ozbiljnu štetu nanесenu postupku.⁴⁷

Kada ne bi bilo općenito priznatoga načela *compétence de la compétence* u svim međunarodnim suđenjima, gornje bi bio legitiman čin u postupku za okončanje nekoga ugovora u svjetlosti odredaba Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. godine. Ali čini se da je odluka nadležnih hrvatskih političara a ne pravnih savjetnika bila da se poduzmu jednostrani akti čiji se učinci teško mogu naknadno ispraviti. Verbalnom notom od 30. srpnja 2015. Hrvatska je stavila Sloveniji na znanje njezinu odgovornost zbog angažmana u jednoj ili više "bitnih povreda" Arbitražnoga sporazuma kao na uzroke prestanka ugovora, kako je to predviđeno u članku 60(1). Bečke konvencije iz 1969. godine. Predložila je Sloveniji (obostrano) okončanje toga Sporazuma i dodala je da "od datuma ove note Republika

⁴³ *Ibid.*, para. 37.

⁴⁴ *Ibid.*, para. 42.

⁴⁵ *Ibid.*, paras. 38-43.

⁴⁶ *Ibid.*, para. 80.

⁴⁷ *Ibid.*, para. 81.

Hrvatska prestaje primjenjivati Arbitražni sporazum”.⁴⁸ Od toga datuma ona više nije sudjelovala u postupku pred Tribunalom i danas smatra da su sam taj Tribunal i sve odluke koje je on donio za nju nepostojeći.

Umjesto ove arbitraže Hrvatska je Sloveniji ponudila izravne diplomatske pregovore ili druge načine rješavanja spora o granicama. S time u vezi pozvala se na članak 65(3). Bečke konvencije o pravu ugovora.⁴⁹ I ova bi inicijativa u početku bila zakonita kada u međunarodnom pravu ne bi postojalo već spomenuto načelo o nadležnosti svih međunarodnih arbitražnih i sudskih tijela da odlučuju u sporovima o njihovoj vlastitoj nadležnosti (načelo *compétence de la compétence*).

Neki hrvatski odličan student prava mogao je od toga datuma unaprijed predvidjeti dalji razvoj događaja, svih štetnih po njegovu domovinu.

Nakon isprike glede opisanih događaja, Slovenija je inzistirala na produženju arbitražnoga postupka i određivanju granica, kako je predviđeno u spomenutom Arbitražnom sporazumu. Ona se odlučno suprotstavila jednostranom stavu Hrvatske o prestanku važenja toga Sporazuma.⁵⁰ Tribunal je sve to prihvatio i ustanovio je da nepristranost svih preostalih arbitara u tome postupku nije došla u pitanje. Shodno članku 2(3). Sporazuma predsjednik Tribunala Gilbert Guillaume imenovao je nove arbitre, i to u ime Slovenije ambasadora Rolfa Einara Fifea iz Norveške i u ime Hrvatske profesora Nicolasa Michela iz Švicarske.⁵¹

U tome obnovljenom sastavu Tribunal je 17. ožujka 2016. održao usmenu raspravu glede svoje nadležnosti na koju se Hrvatska nije odazvala. 30. lipnja 2016. Tribunal je izrekao djelomičnu presudu u kojoj je izrazio žaljenje što Hrvatska nije iskoristila priliku da formalno izloži svoje argumente i da odgovara na pitanja Tribunala.

U izrečenoj presudi ustanovljeno je da su dr. Sekolec i gđa Drenik djelovali u kršenju Arbitražnoga sporazuma (što je Slovenija već bila priznala); da taj Sporazum ostaje na snazi; da se arbitražni postupak nastavlja u skladu s tim Spora-

⁴⁸ *Ibid.*, para. 84.

⁴⁹ Taj propis predviđa: “Ako je prigovor (na pozivanje na ništavost) stavila neka druga stranka (ugovora), stranke moraju tražiti rješenje pomoću sredstava navedenih u članku 33. Povelje Ujedinjenih nacija”. Spomenuti članak 33. Povelje spominje pregovore, anketu, posredovanje, mirenje, arbitražu, sudsko rješavanje, obraćanje regionalnim ustanovama ili sporazumima, te uz pomoć drugih mirnih sredstava prema vlastitom izboru stranaka. Za arbitražu i sudsko rješavanje koji dovode do obvezujućih presuda neophodan je pristanak svih strana u sporu. Ostala sredstva, bilo da su unaprijed predviđena ili ne, ne moraju dovesti do konačnoga rješenja spora.

⁵⁰ *Op. cit.*, para. 47.

⁵¹ *Ibid.*, para. 49.

zumom; te da do konačne presude Slovenija privremeno snosi sve troškove toga postupka.⁵²

Laiku u pravu koji se prvenstveno vodi svojim subjektivnim osjećajem pravednoga i nepravednog čini se nelogičnim i neprihvatljivim da u slučaju ozbiljne sumnje u nepristranost nekoga arbitražnog tijela samo to tijelo odlučuje o svojoj nadležnosti. To odgovara izreci pripisivanoj nekadašnjem pravu u Osmanskom carstvu: "*kadija te tuži, kadija ti sudi*". U svrhu izbjegavanja takvih situacija koje otvaraju vrata krupnim zloupotrebama moglo bi se pretpostaviti implicitno ovlaštenje oštećenoj strani da jednostrano okonča arbitražu. Ali jednostrano povlačenje iz postupka dopušteno je samo kada se radi o izravnim pregovorima, posredovanju i mirenju u kojima se ne izriče konačna i pravno obvezujuća odluka o rješenju spora u pitanju.

Naprotiv, kada se radi o sklopljenom i ratificiranom sporazumu stranaka o suđenju ili arbitraži nezadovoljna strana nema tu moć. Ona se mora podvrgnuti općemu načelu prava *pacta sunt servanda*.⁵³ Svakim sklopljenim ugovorom koji je na snazi države u pitanju samoograničuju svoju suverenost. Odnosna država može osporavati važnost sporazuma jedino pred istim tribunalom ili u posebnom postupku koji bi u tu svrhu mogao biti unaprijed predviđen, ali nikako ne svojom jednostranom odlukom. To unatoč tomu što se čini nelogičnim da tijelo čiju nepristranost jedna strana osporava odlučuje o svojoj nadležnosti. Ali opće načelo prava *pacta sunt servanda* ipak sprječava još veće zloupotrebe koje bi mogle nastati jednostranim prekidom postupka od strane koja je došla do uvjerenja da bi mogla izgubiti parnicu.⁵⁴ S druge strane treba voditi računa i o tome da je današnja međunarodna zajednica nesavršena i da primjena pravila međunarodnoga prava koja su danas na snazi može dovesti i do takvih situacija.

Uz gornje, država u kojoj se dugoročno vodi računa o njezinim pravno zaštićenim interesima nastojat će sama izbjeći situacije u kojima izrečenu presudu

⁵² *Ibid.*, para. 231.

⁵³ Među brojnim drugim prikazima pojedinih sredstava mirnoga rješavanja sporova, o njihovoj naravi, ciljevima i ovlaštenjima stranaka u tim postupcima, vidi – Juraj Andrassy, *Međunarodno pravosuđe*, Zagreb, 1948., str. 11-164; Vladimir-Đuro Degan, *Međunarodno pravo*, (treće izdanje), Zagreb, 2011., str. 705-756.

⁵⁴ Neki naši pravници ukazuju na to da u situacijama poput opisane stranka koja se smatra oštećenom ima pravo jednostranoga otkazivanja nekog građanskopravnog ugovora. Takva analogija ne stoji. Po nacionalnom pravu država suprotna strana ima mogućnost da pred nadležnim domaćim sudom ospori otkazivanje ugovora, te potom i pravo priziva na moguću prvostupanjsku negativnu presudu. U međunarodnoj zajednici tako što postoji jedino ukoliko se strane na to unaprijed dogovore, a gotovo svi ugovori o arbitraži i sudskom rješavanju međunarodnih sporova predviđaju da će izrečena presuda biti konačna.

o granicama jedna strana smatra pravno obvezujućom za njih obje, a suprotna strana tvrdi da ta presuda i tijelo koje ju je izreklo za nju ne postoje. Takve dvojbene situacije, koje rađaju novi spor, dugoročno su opasne po odnose između susjednih zemalja, ali se delimitacija i demarkacija zajedničkih granica ne smiju u nedogled ni odlagati.

*

5. KONAČNA PRESUDA IZREČENA 29. LIPNJA 2017. GODINE

Unatoč izbijanju novoga spora o važnosti presude o granicama sa Slovenijom zanimljivo je makar iz doktrinarnih razloga izložiti glavne zaključke iz konačne presude o ovome sporu.

Na prvi se pogled čini da ovom presudom Sloveniji nije priznat niti jedan zahtjev iz njezine Bijele knjige od 2006. godine. Ona nije stekla teritorijalni izlaz na nepostojeće otvoreno more na Jadranu. Njoj je odbijeno pravo na epikontinentski pojas u *"dimniku"* iz nepostojećega ugovora Račan-Drnovšek, a time i na pravo na zaštićenu ekološku zonu u kojoj je ona svojatala ribolovna prava predviđena za gospodarski pojas. Njoj nije priznata ni cjelina Piranskoga zaljeva sve do hrvatske obale. Napokon, Hrvatskoj je priznata suverenost nad Svetom Gerom na čiji povratak ona može računati ukoliko prihvati i izvrši tu arbitražnu presudu u cjelini. Stoga se na prvi pogled čini, unatoč tome što Hrvatska ne priznaje taj Arbitražni tribunal i njegovu konačnu presudu, da je glavni dobitnik toga suđenja upravo Hrvatska.

Ali gornje je samo prvi utisak. Sloveniji su tom presudom zaniijekani zahtjevi koji inače nemaju uporišta u međunarodnom pravu. Naprotiv, Hrvatskoj su priznata prava koja joj po međunarodnom pravu i judikaturi pripadaju, uz jednu iznimku na koju ćemo posebno ukazati.

Smatram uz to potrebnim ocijeniti pravnu zasnovanost navoda iz te presude u svjetlosti ugovornih pravila i prijašnje judikature glede morskih razgraničenja. Kroz tu prizmu osobno mogu sagledati održivost mojih prijašnjih argumenata glede zahtjeva obiju država u tome sporu.

Ova konačna arbitražna presuda obuhvaća nešto manje od četiri stotine stranica teksta. Stoga se u raspravi poput ove mogu izložiti samo njezini glavni zaključci, kao i ocjene autora o njihovoj utemeljenosti u pravu. Ali kad god čitatelj posumnja u neke moje ocjene slobodan je pronaći tu presudu na internetu i pročitati njezine dijelove koji su u pitanju.

Presuda počinje s izlaganjem spornih segmenata kopnene granice (područje tj. region rijeke Mure, središnje, te istarsko područje u kojemu je bilo najviše problema). Potom se analizira položaj Piranskoga zaljeva i u njemu se određuje crta razgraničenja koja vapi za kritikom. Nakon toga izlažu se određivanja drugih morskih područja, uključujući razgraničenje teritorijalnoga mora, određivanje značenja slovenske "veze s otvorenim morem" ("*junction to the high seas*"), te odbijanje zahtjeva Slovenije da posjeduje epikontinentski pojas. Posljednje je određivanje režima upotrebe relevantnih morskih prostora uz slobodu komunikacija u dijelu teritorijalnoga mora Hrvatske. Prije dispozitiva te presude određuju se troškovi postupka.

Ta je presuda pedantno sastavljena. Glede svakoga pitanja o kojemu se strane nisu složile precizno se izlažu stavovi svake od njih na koje se nadovezuje opširan stav Tribunala s njegovim zaključcima.

*

Kopnena granica

Glede kopnene granice Tribunal je formulirao veoma precizna načela temeljem kojih je potom određivao njezin pravac. Taj dio presude predstavlja dragocjen doprinos međunarodnoj judikaturi u ovoj važnoj oblasti koji može biti koristan i u drugim slučajevima kopnenoga razgraničenja. Kako ćemo vidjeti, Tribunal je tu u biti prihvatio glavna načela formulirana u Mišljenju br. 3. Badinterove komisije ali je taj lapidaran iskaz veoma razradio.⁵⁵

(1) Temeljno načelo pri ustanovljenju kopnene granice između suverenih država je (njihov obostrani) pristanak. Dakle, kako sam i ja u svim mojim raspravama prije dokazivao, to načelo isključuje jednostrane akte država u toj oblasti.

(2) U ovome sporu stranke su pristale na Arbitražni sporazum prema kojemu granica treba biti određena u skladu s međunarodnim pravom. Tribunal ističe da on nema ni pravo ni pravno ovlaštenje da odredi pravac granice koji bi bio različit od primjene pravila i načela međunarodnoga prava.

(3) Stranke su, nadalje, pristale na specifične elemente mandata Tribunala i to da on primjenjuje načelo *uti possidetis*, dakle granice od prije stjecanja njihove neovisnosti kakve su postojale 25. lipnja 1991.

⁵⁵ Moja razrada načela *uti possidetis* primijenjenoga u praksi izložena je u udžbeniku – Vladimir-Đuro Degan, *Međunarodno pravo, op. cit.*, bilj. 53, str. 556-562. Ni ona ne odstupa od načela iz Mišljenja br. 3, ali ih je Tribunal u ovoj presudi najopširnije i najpreciznije razradio.

(4) Stranke su pristale na još dva važna načela. Pravac granice je onaj kako je stipuliran unutrašnjim pravom SFRJ u toj oblasti i kakvo se primjenjivalo u njezinim konstitutivnim republikama Hrvatskoj i Sloveniji neposredno prije 25. lipnja 1991. Taj pravac nije ono što bi se moglo nazvati "praktičnom granicom". Drugo je načelo da se taj pravac ne može odrediti u skladu sa željama lokalnoga stanovništva. Takve su želje trebale prije zadovoljiti političke i pravne strukture u bivšoj SFRJ.

(5) Zajednička je osnova da pravni naslov (*legal title*) ima prednost u odnosu na *effectivités*. Ali tamo gdje ne postoji pravni naslov ili je on ustanovljen bez dovoljne preciznosti *effectivités* imaju presudnu ulogu. Dokazi za *effectivités* trebaju se uzeti sa znatnim oprezom.

(6) U definiranju sadržaja *effectivités* Tribunal se pozvao na iskaz Stalnoga suda međunarodne pravde u sporu o *Istočnom Grenlandu* iz 1933., kao na "namjeru i volju da se djeluje kao suveren i neko vršenje ili očitovanje takve vlasti".⁵⁶ Ti elementi "moraju se ocjenjivati u odnosu na pravni i politički kontekst relevantnoga razdoblja, kao i područja u pitanju".⁵⁷

(7) Očitovanje vlasti *à titre de souverain*, tj. *effectivités* nije često u praksi ali mora biti precizno ustanovljeno. Neke djelatnosti poput ubiranja poreza, organizacije izbora, novačenja u vojnu službu i prisilnoga sprovođenja zakona demonstriraju to vršenje vlasti *à titre de souverain* više negoli druge kao što su isporuka pošte, dodjeljivanje telefona i obavljanje drugih službi.⁵⁸

Potom je Tribunal prešao na utvrđivanje onih segmenata granica koje ni jedna od strana nije osporavala. U ovom slučaju u presudi se bilježi da su se strane složile da između tromede Hrvatske, Slovenije i Mađarske pa sve do ušća rijeke Dragonje u Piranski zaljev više od 90% njihove granice nije sporno.

Tribunal je s time u vezi izložio hipotezu. Tamo gdje se granice katastarskih distrikata poklapaju postoji presumpcija, osim u slučaju suprotnih dokaza, da su obje strane u tome postupku prihvatile te granice. One ne moraju nužno biti granice Republika. Pretpostavka je da države djeluju u skladu s njihovim pravnim obvezama (po unutrašnjem pravu SFRJ) prema maksimi *omnia praesumuntur rite esse acta*.

⁵⁶ P.C.I.J., *Series A/B*, No. 53, pp. 45-46. Vidi raspravu ovoga pisca – Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 47, br. 162, 2008., str. 1-44.

⁵⁷ Spor između Katara i Bahreina, *ICJ Reports*, 2001, p. 114, para. 244.

⁵⁸ *Final Award*, 29 June 2017, paras. 334-343.

Tribunal je potom upozorio na činjenicu da katastarske granice konačno ne čine bilo naslov, ni (samu) granicu. One su *prima facie* naznake o granicama između dviju Republika u 1991. godini. One su samo radna hipoteza koja se može pobijati dokazima da su administrativne ili "političke" granice bile različite.⁵⁹

Tribunal je zaključio da u nespornim segmentima katastarskih granica te granice slijede prihvaćeni pravac. U stvarnosti te katastarske granice bile su presudan dokaz onih granica koje su u 1991. godini postale državne.⁶⁰

Ostali segmenti granica predmet su spora. Općenito, Tribunal je naznačio sljedeće moguće osnove tih sporova: (a) katastarske granice se preklapaju ili ostavljaju praznine; (b) katastarske granice ne postoje; (c) granica mora biti određena primjenom nekih drugih instrumenata i kriterija. Među drugim kriterijima Tribunal se držao dokaza o *effectivités*. To je on primijenio i na morsko razgraničenje u Piranskom zaljevu koje treba biti predmetom ozbiljne doktrinarne rasprave.

*

U pogledu konkretnih dokaza o spornim segmentima granica svaka je strana izlagala sve argumente za koje je vjerovala da joj idu u prilog. Ali je Tribunal prilično dosljedno primjenjivao gornja načela koja je možda formulirao naknadno i pred sastavljanje teksta te presude. Kako je navedeno, on je kao mjerodavne uglavnom prihvatio granice katastarskih općina, a tamo gdje o njima nije bilo dokaza pribjegavao je dokazima o *effectivités*.

Bilo bi preopširno ovdje opisivati argumente i odluke Tribunala o svakom segmentu spornih granica na kopnu. Osvrnut ćemo se samo na dva sektora razgraničenja koji nisu prestali trovati uzajamne odnose dviju zemalja tako reći od datuma njihove neovisnosti. Prvo je ono kod Svete Gere, a drugo je razgraničenje u istarskom području.

Sveta Gera u općini Ozalj u Hrvatskoj maleni je prostor na kojemu je smješten TV toranj na slovenskoj strani, a vojna postrojenja i točka trigonometrijskih referenci (*trigonometric reference point*) na onoj hrvatskoj. Ta postrojenja je izgradila JNA (Jugoslovenska narodna armija) i držala ih je sve do svoga povlačenja iz Slovenije u 1991., kada ih je zaposjela slovenska Teritorijalna obrana.

Hrvatska je u ovome postupku smatrala da je katastarska granica obiju strana usuglašena i da je ona bila i historijska granica Austrije i Ugarske. Slovenija je

⁵⁹ *Ibid.*, para. 348.

⁶⁰ *Ibid.*, paras. 344-350.

pak tvrdila da je hrvatski zahtjev isključivo zasnovan na katastarskim dokazima čija svrha nije bila ustanovljenje republičkih granica.

Tribunal je odbio zahtjev Hrvatske da se on u toj presudi izjasni o tome da "nikakvo osoblje vojno, civilno, policijsko ili sigurnosno neće biti ovlašteno da ostane na području Svete Gere, općine Ozalj", jer navodno za to nije bio ovlašten. Ali je u svojoj presudi on strogo odredio graničnu crtu prema katastarskim granicama. Ta vojna postrojenja sa zemljištem trebaju prema presudi biti vraćena Hrvatskoj.⁶¹ Ako Hrvatska ne prihvati ovu presudu, taj će spor i dalje ostati neriješen.

Na koncu ćemo spomenuti sporno područje od 11,8 hektara na posljednjem dijelu kopnene granice na području Donje Dragonje, sve do njezina izbijanja u Piranski zaljev. Ono obuhvaća zaseoke Škrile, Veli Mlin, Bužin i Škudelin. Na početku toga postupka Hrvatska je smatrala da granica treba ići prirodnim tokom rijeke Dragonje. Slovenija je inzistirala na naknadno prokopanom kanalu Svetoga Odorika. Ali je u drugom krugu usmenoga postupka Hrvatska odustala od svoga zahtjeva i priznala je granicu na Dragonji južno od toga kanala kao onu kakva je postojala 25. lipnja 1991.⁶²

Tribunal je u svojoj presudi odlučio, upirući se na zaključak zajedničke Komisije o granicama iz 1955., da postoji pristanak obiju strana da granica ide između područja Kopar i Buje rijekom Dragonjom.⁶³ Ali s obzirom da ta granica stvara neke praktične probleme lokalnom stanovništvu, Tribunal je pozvao obje strane na suradnju kako bi se tome stanovništvu omogućio slobodan pristup u grad Sečovelje u Sloveniji.⁶⁴

*

Piranski zaljev / Savudrijska vala

Dio ove presude koji se odnosi na razgraničenje voda Piranskoga zaljeva traži iscrpniju analizu. Prema članku 3(1)(a). i članku 4(a). Arbitražnoga sporazuma Tribunal je bio dužan odrediti tijekom granice između parničnih strana na moru i na kopnu primjenom "pravila i načela međunarodnoga prava". Na to je i sam Tribunal na početku svoje presude upozorio kao na bitno ograničenje svojih

⁶¹ *Ibid.*, paras. 579-590.

⁶² *Ibid.*, para. 752.

⁶³ *Ibid.*, para. 769.

⁶⁴ *Ibid.*, para. 770.

ovlasti.⁶⁵ On, dakle, nije bio ovlašten da u pogledu granica primjenjuje "međunarodno pravo, pravičnost i načelo dobrosusjedskih odnosa u svrhu postizanja poštenog i pravednoga rezultata". To je inače bila njegova ovlast glede veze Slovenije prema otvorenom moru i režima za uporabu relevantnih morskih područja.

Prema dosadašnjoj međunarodnoj praksi koja mi je poznata nove države sljednice stječu *ipso facto*, tj. bez proglašenja, u produžetku njihove obale unutrašnje vode (ako to geografski uvjeti dopuštaju), i to od trenutka njihove neovisnosti. Preostali prostor postaje teritorijalno more svake od njih. To se napose odnosi na zaljeve u kojima uslijed teritorijalnih promjena obale stječu više od jedne države ("*pluristatal bays*"). I u tim zaljevima dotadašnje unutrašnje vode obalne države prethodnice koja je bila samo jedna, automatski postaju teritorijalno more svake od obalnih država sljednica. Potom preostaje potreba razgraničenja morskih prostora između tih država uključujući preciziranje granične crte na obali zaljeva. Sve dok se ne sklopi ugovor o konačnim granicama primjenjuje se crta sredine, tj. ekvidistanca kao privremena.

U tome se pogledu afirmiralo načelo o razgraničenju praktično svih morskih prostora u dva koraka. Navodim formulaciju toga pravila iz Arbitražne presude iz 2006. između *Barbadosa i Trinidada i Tobaga*:

"Najprije se povlači privremena crta ekvidistance (tj. jednake udaljenosti od obala) kao hipoteza i praktično polazište. Iako je ona praktično polazište, sama ekvidistanca u mnogim okolnostima neće osigurati pravičan rezultat u svjetlosti posebnosti svakoga specifičnog slučaja. Stoga drugi korak zahtijeva ispitivanje te privremene crte u svjetlosti relevantnih okolnosti koje su u svakom posebnom slučaju specifične, kako bi se odlučilo je li potrebno privremenu crtu ekvidistance prilagoditi da bi se postigao pravičan rezultat... Taj se pristup obično naziva principom "ekvidistance/relevantnih okolnosti" ...".⁶⁶

Na stranu koja se poziva na takve relevantne okolnosti kako bi se odstupilo od crte sredine pada teret njihova dokazivanja. Ali samim pozivanjem na takve navodne okolnosti ona ne smije pribjeći jednostranom razgraničenju spornih prostora sa susjednom državom. Ipak u najvećem broju do sada izrečenih sudskih i arbitražnih presuda bila je usvojena ekvidistanca uz moguće manje prilagodbe.

⁶⁵ U paragrafu 335. Konačne presude jasno je istaknuto da "Tribunal nema ni pravo ni pravnu ovlast da odlučuje o pravcu granice osim primjenom pravila i načela međunarodnoga prava."

⁶⁶ *Reports of International Arbitral Awards*, vol. XXVII, UN, pp. 214-215, para. 242.

Gornje načelo "ekvidistance/relevantnih okolnosti" pruža međunarodnim sudištima izvjesnu fleksibilnost u njegovoj primjeni kako bi se postigao pravični rezultat. U Piranskom zaljevu takva bi okolnost možda bila gusta naseljenost slovenske obale s oko 12.000 stanovnika, dok hrvatska obala navodno nije imala stalnoga stanovništva osim dvaju nedavno otvorenih turističkih naselja.⁶⁷ Iako je okolnost te vrste podložna tijekom vremena promjenama, da se pošlo tim putem i da je izvršena manja prilagodba ekvidistance u korist Slovenije, toj se presudi ne bi mogle stavljati ozbiljne primjedbe.⁶⁸

Ali je Arbitražni tribunal u toj presudi pošao sasvim drugim putem. On se neovlašteno upustio u biti u zakonodavnu djelatnost, a da ga obje stranke nisu zajednički ovlastile da odlučuje *ex aequo et bono* ili da djeluje kao *amiable compositeur*. Vjerojatno su arbitri (ili njihova većina) tim putem željeli postići neku ravnotežu između zahtjeva i očekivanja Slovenije i prava Hrvatske, time što su u razgraničenju voda Piranskoga zaljeva prihvatili slovenske argumente. U dispozitivu presude pod II. se navodi:

- "A. (Tribunal) nalazi da je Zaljev imao položaj unutrašnjih voda prije raspada SFRJ i odlučuje da je on zadržao taj položaj nakon neovisnosti Hrvatske i Slovenije (*sic!*).
- B. Odlučuje da crta na ulazu u Zaljev (koja razdvaja unutrašnje vode od teritorijalnoga mora) ide od rta Madona (Slovenija) 45°31'49,3"N, 13°33'46,0"E do rta Savudrija (Hrvatska) 45°30'19,2"N, 13°30'39,0"E.⁶⁹
- C. Odlučuje da će granica između Hrvatske i Slovenije u Zaljevu biti ravna crta koja povezuje točku na sredini kanala Svetoga Odorika s koordinatama 45°28'42,3"N, 13°35'08,2"E do točke A s koordinatama 45°30'41,7"N, 13°31'25,7"E."

U međunarodnoj judikaturi nismo naišli ni na jedan presedan prema kojemu bi u takvim zaljevima unutrašnje vode države prethodnice očuvale taj status i nakon stjecanja neovisnosti novih država sljednica, tj. da se u svrhu morskoga razgraničenja unutrašnje vode navodno izjednače s kopnom. Tribunal je kao presedan prizvao presudu Vijeća Međunarodnoga suda iz 1992. glede *Zaljeva Fonseca*, ali po momu mišljenju na pogrešan način.

U zaljevu Fonseca na pacifičkoj strani srednjeameričke prevlake obale imaju tri države (Salvador, Honduras i Nikaragva), od kojih dvije (Salvador i Nika-

⁶⁷ Cf., *Final Award*, para. 890.

⁶⁸ Čini se da je u tijeku pregovora Hrvatska bila sklona u svrhu postizanja konačnoga rješenja prepustiti Sloveniji do dvije trećine akvatorija toga zaljeva.

⁶⁹ Taj drugi zaključak Tribunala ne može se ozbiljno osporiti.

ragva) imaju teritorij na izlazu iz zaljeva. Svaka od tih država stekla je u tome zaljevu pod svojom isključivom suverenosti pojaseve od po jedne "league" (tri milje) od njezine obale, što bi danas odgovaralo režimu unutrašnjih voda. U ostatku njegovih voda priznat je kondominij odnosno "suvlasništvo" svih triju obalnih država.

Centralnoamerički sud u presudi iz 1917. u sporu između El Salvadora i Nikaragve ustanovio je sljedeće:

"Budući da je (ovaj) Sud priznao zaljevu Fonseca pravni položaj historijskoga zaljeva koji ima obilježja zatvorenoga mora, tri obalne države: Honduras, Nikaragva i El Salvador stoga su priznate kao suvlasnice tih voda, uz izuzetak voda od jedne morske league od obale koje su isključivo vlasništvo svake od njih..."⁷⁰

Taj zaključak potvrdilo je i Vijeće Međunarodnoga suda u Haagu u presudi iz 1992. godine,⁷¹ koje je navode iz te presude prevelo na pravo mora kakvo je danas na snazi.

Sličnost u obilježjima zaljeva Fonseca i Piranskoga zaljeva jeste što je onaj prvi sve do 1821. bio pod isključivom suverenosti Španjolske, ali je kasnije njegova obala pripala trima gore navedenim državama.⁷² Na temelju toga iskaza ovaj je Tribunal u 2017. godini "odlučio" da su prava obalnih država u Piranskom zaljevu bila stečena (u 1991.) kao njihov koimperij ili suvlasništvo. Tome je dodano objašnjenje: "Tako su današnje obalne države stekle svoja prava u zaljevu Fonseca kao njihovo kopneno područje putem sukcesije od Španjolske".⁷³

Na drugomu mjestu u presudi Vijeća Međunarodnoga suda iz 1992. godine objašnjava se da s obzirom da nakon 1821. nije obavljena delimitacija voda zaljeva Fonseca upravo je zbog toga bio opravdan zaključak iz presude iz 1917. da je

⁷⁰ Na španjolskom originalu presude taj navod glasi: "*CONSIDERANDO: Que reconocida por este Tribunal la condición jurídica del Golfo de Fonseca como Bahía histórica, con caracteres de mar cerrado, se ha reconocido, en consecuencia, como dueños de sus aguas a los tres países ribereños, El Salvador, Honduras y Nicaragua, excepto en la respectiva legua marítima del litoral, que es del exclusivo dominio de cada una de ellos...*"

⁷¹ Cf., *ICJ Reports*, 1992, pp. 594-597, paras. 396-397.

⁷² Osim u mnogo manjem opsegu voda razlika leži u tome što unutar Piranskoga zaljeva nema otoka. A predmet odlučivanja Vijeća Međunarodnoga suda u Haagu upravo je bila pripadnost triju otočića u zaljevu Fonseca između El Salvadora i Hondurasa. Vidi više o tome, Vladimir-Đuro Degan, *Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem, Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 47, br. 162, 2008., str. 1-44, na str. 7-9.

⁷³ *ICJ Reports*, 1992, p. 589, para. 385.

taj zaljev time ostao kao kondominij ili suvlasništvo svih triju obalnih država.⁷⁴ Ali se u prethodnoj presudi iz 1917. uopće ne tvrdi da je čitav zaljev Fonseca zadržao status unutrašnjih voda i nakon prestanka vlasti Španjolske u 1821. godini. Kako smo prije naveli, u obje navedene presude konstatira se da svaka od obalnih država ima po jednu *league* u svome vlasništvu a da ostatak zaljeva čini kondominij svih triju obalnih država. Za razliku od toga obalnoga pojasa od tri milje kondominij u ostatku zaljeva se ne može izjednačiti ni s unutrašnjim vodama, a ni s teritorijalnim morem svake od obalnih država pojedinačno.⁷⁵

Po mojemu mišljenju gornji navodi ne opravdavaju nikakvo opće pravno pravilo prema kojemu bi svi takvi zaljevi zadržali položaj unutrašnjih voda i nakon stjecanja neovisnosti obalnih država. Gornji bi presedan možda bio od veće težine da su si Hrvatska i Slovenija uzajamno priznale prostor jednake širine uz obalu pod režimom unutrašnjih voda, a da su ostatak Piranskoga zaljeva stavile pod režim kondominija i u njemu vršile zajedničku vlast. Na to Slovenija u tijeku pregovora nije pristala nego je bez pravne osnove uporno za sebe tražila čitav Piranski zaljev sve do hrvatske obale.

Moj je zaključak da u navedenim presudama usporedba zajedničkih voda zaljeva Fonseca s kopnom nije imala za cilj stvaranje nikakvoga novog pravila u međunarodnom pravu nego je bila pomoćni argument u opravdanju propisanoga rješenja. Stoga je u međunarodnom pravu ostalo pravilo da državni teritorij čine samo jezera bez izlaza na more, bez obzira na njihov poseban naziv (Kaspijsko, Aralsko, Mrtvo more i dr.). Svi zaljevi koji imaju vezu s ostalim morima i oceanima, koji na ovome planetu čine cjelinu, nisu dio kopna nego se njihov položaj ravna po općemu međunarodnom pravu mora.

Iz gornjih pogrešnih zaključaka Tribunal je deducirao dalekosežne posljedice i time je znatno umanjio vjerodostojnost toga dijela presude. Zaključak Tribunala je bio da: "U nedostatku propisa o razgraničenju unutrašnjih voda u konvencijama o pravu mora ta se razgraničenja moraju obaviti na temelju istih načela koja su primjenljiva na kopnena područja. U ovome slučaju to se razgraničenje dakle mora izvršiti temeljem *uti possidetis*."⁷⁶

Tu se Tribunal pozvao na presedan iz presude Stalnoga suda međunarodne pravde o *Istočnom Grenlandu* iz 1933. godine po kojemu ukoliko niti jedna strana ne može zasnovati svoju suverenost na temelju nekoga (formalnog) akta, vršenje

⁷⁴ *Ibid.*, pp. 599-600, para. 401.

⁷⁵ Vidi pojedinosti o režimu unutrašnjih voda – V. D. Degan, *Internal Waters, Netherlands Yearbook of International Law*, vol. 17, 1986, pp. 3-44.

⁷⁶ *Final Award*, 2017, para. 886.

njezine vlasti mora se temeljiti na dva elementa: da ona djeluje kao suveren, i neko aktualno očitovanje njezine vlasti. Ali se upozorava da se u mnogim slučajevima nadležni tribunal zadovoljio malim dokazima o tome.⁷⁷

Tribunal se dakle pogrešno pozvao na presedan *Zaljeva Fonseca* da bi Hrvatskoj dodijelio otprilike jednu petinu voda Piranskog zaljeva, a četiri petine Sloveniji. U određivanju te granice on je djelovao *ultra vires*. U presudi je navedeno da je na crti ulaza u zaljev on dodijelio jednu trećinu duljine Hrvatskoj i dvije trećine Sloveniji. Ali je na priloženoj karti već vidljivo da je taj omjer najmanje jedan prema četiri. Iz te polazne crte razgraničenja na ulazu u zaljev proizišlo je da je Hrvatskoj dodijeljen uski prostor mora uz samu njezinu obalu, čime Tribunal ipak nije odstupio od načela prema kojemu kopno dominira morem.

Temeljem fikcije o izjednačavanju unutrašnjih morskih voda Piranskoga zaljeva s kopnenim područjem Tribunal je sam sebe demantirao u navodu iz te svoje presude prema kojemu je pravni naslov Hrvatske morao imati prednost pred *effectivités* svake od strana. Taj pravni naslov koji se zasniva na hrvatskoj obali u Piranskom zaljevu time je zaobiđen.

Kao dokaze za *effectivités* Tribunal je uzeo u obzir korake svake od strana u nadziranju ribljih rezervi, u djelatnostima policijskih patrola na moru i u djelatnostima Stanice za morsku biologiju u Piranu.⁷⁸ Glede udesa talijanskoga tanke-*ra Nonno Ugo* u blizini savudrijskoga svjetionika u 1973. godini na koji se pozivala Hrvatska, Tribunal je ustanovio da su taj udes ustanovile najprije slovenske vlasti, te da je nakon toga sporazumom obiju vlasti onečišćenje sanirao koparski policijski brod.⁷⁹ U presudi je također ustanovljeno da su glede ribolova, operacija spašavanja i sigurnosti plovidbe hrvatske vlasti intervenirale na prostoru manjemu od 100 metara od obale.⁸⁰

Uzimajući u obzir sve te *effectivités* pretežito u korist Slovenije, Tribunal je odredio granicu u Piranskom zaljevu čije smo koordinate prije naveli.

Na koncu ovdje možemo kritički razmotriti taj dio presude u svjetlosti nekih zaključaka presude Međunarodnoga suda iz 1969. godine o *Epikontinentskom pojasu u Sjevernom moru*. Iako su se ti zaključci odnosili na rečeni epikontinentski pojas, oni po mojem mišljenju imaju primjenu u razgraničenju i drugih morskih prostora.

⁷⁷ *Ibid.*, para. 889.

⁷⁸ *Ibid.*, paras. 891-911.

⁷⁹ *Ibid.*, paras. 905-907.

⁸⁰ *Ibid.*, para. 908.

Sud je u toj presudi odbio zahtjev S. R. Njemačke za “pravednim i pravičnim dijelom” pojasa u pitanju temeljem distributivne pravde. Istaknuo je da je njegova zadaća razgraničenje (delimitacija) odnosnih morskih prostora, a ne njihova raspodjela (*apportionment, répartition*) između parničnih strana ili njihova podjela na konvergentne sektore. Istina je, naveo je Sud u Haagu, da se razgraničenje mora obaviti pravično, ali ono ne bi smjelo imati za cilj dodjelu pravičnoga dijela svakoj od strana.⁸¹ Utisak je da je Arbitražni tribunal obavio prije raspodjelu prostora mora u Piranskom zaljevu u korist Slovenije, negoli njihovo razgraničenje s Hrvatskom na temelju pravila i standarda međunarodnoga prava.

Drugi je zaključak Međunarodnoga suda iz 1969. da pravičnost nužno ne uključuje jednakost. Ne može se izjednačiti situacija države s dugačkom obalom s onom čija je obala kratka. Nema takvih prirodnih nejednakosti koje bi pravičnost mogla otkloniti.⁸² Čini se da je napose u Piranskom zaljevu Tribunal nastojao postići neku “pravdu” u korist Slovenije, i to preko pravila međunarodnoga prava.

Ova moja kritika dijela presude koji se odnosi na Piranski zaljev ipak nije takve naravi da bi opravdavala Hrvatsku da odbaci Arbitražni sporazum u pitanju ili izrečenu presudu u njezinoj cjelini. To bi značilo kršenje općega načela prava *pacta sunt servanda* u odnosu na taj Sporazum, u čemu Hrvatska sama sebe dovodi u nepovoljan položaj u međunarodnoj zajednici.

*

Pojam “vitalnih interesa”

Presuda je u njezinu VI. dijelu dala neka objašnjenja glede određenja pojmo-va i kontroverzi povezanih s drugim morskim prostorima, tj. onima osim Piranskoga zaljeva. Tu je najzanimljivije određenje relevantnosti pojma “vitalnih interesa” Slovenije. Na njemu je ona zasnivala gotovo sve zahtjeve koji nisu imali pokrića u pozitivnom međunarodnom pravu. Iako je Tribunal u tančine izložio sve slovenske stavove i argumente, on je u toj presudi izbjegao da se izjasni na općenit način o domašaju toga pojma.

U vezi s time Slovenija je isticala da je Arbitražni sporazum bio rezultat postupka pregovora zasnovanih na seriji *quid pro quo* ustupaka. Za nju je njezina “veza” s otvorenim morem bila *quid pro quo* za odustajanje od njezina protivljenja ulasku Hrvatske u Uniju, te time i uvjet *sine qua non* za rješenje spora o morskoj granici i njezin prihvrat Arbitražnoga sporazuma.⁸³ Hrvatska je sve to otklanjala.

⁸¹ *ICJ Reports* 1969, pp. 23-24, paras. 18, 20.

⁸² *Ibid.*, pp. 51-52, para. 91.

⁸³ *Cf.*, *Final Award*, 2017, para. 936.

Glede primjenljivoga prava iz članka 4(b). Arbitražnoga sporazuma stav je Hrvatske bio da se čimbenici "pravičnost" i načelo "dobrosusjedskih odnosa" ne pojavljuju u tome propisu u izolaciji nego se nastavljaju na pozivanje na "međunarodno pravo". Pravičnost je tu ona *infra legem*.⁸⁴ Slovenija je isticala da članak 4(b). sadrži izričito i posebno pozivanje na "pravičnost" i "načelo dobrosusjedskih odnosa" naporedo s "međunarodnim pravom".⁸⁵ Čini se da je i u tome arbitražnom postupku ona nastojala ishoditi crtu morskoga razgraničenja temeljem pravičnosti *contra legem*.

Tribunal je tu na neizravan način dao pravo Hrvatskoj navodeći da Arbitražni sporazum zahtijeva analizu njegovih zadaća u nizu ("*sequential analysis of the tasks set out in Article 3(1) of the Arbitration Agreement*").⁸⁶ To je bio i moj stav u prijašnjoj analizi toga Sporazuma.⁸⁷

Time je Tribunal ipak izbjegao izjasniti se o "vitalnim interesima" Slovenije u hijerarhiji primjenljivih pravnih normi, ali se u konkretnim rješenjima iz te presude oni nigdje ne uzimaju u obzir osim možda pri podjeli voda Piranskoga zaljeva. Da sam u tome sporu bio ja arbitar, što nisam, inzistirao bih na kritici *obiter dicta* zloupotrebe ponašanja Slovenije u postupku primanja Hrvatske u Europsku uniju. Radilo se o očitoj zloupotrebi njezina položaja u Uniji u pitanjima koja nisu imala veze s uvjetima primanja u njezino članstvo.

Umjesto toga pristupa, pri određivanju položaja slovenske "veze s otvorenim morem" Tribunal je primijetio da je "postizanje poštenog i pravičnog rezultata uzimanjem u obzir vitalnih interesa stranaka", njegova dužnost koja zahtijeva da on razmotri moguće izmjene koje bi mogle biti nužne da bi se postigao taj rezultat.⁸⁸ Na taj elegantan način Tribunal je izbjegao da prida posebnu važnost "vitalnim interesima" Slovenije kako ih je ona zamišljala.

*

Razgraničenje teritorijalnoga mora izvan Piranskoga zaljeva

U prethodnom izlaganju podvrgao sam između ostaloga sumnji "odluku" Arbitražnoga tribunala prema kojoj vode Piranskoga zaljeva zadržavaju status

⁸⁴ *Ibid.*, para. 939.

⁸⁵ *Ibid.*, para. 940.

⁸⁶ *Ibid.*, para. 947.

⁸⁷ Cf., Vladimir-Đuro Degan, Pravičnost i međunarodno pravo u razgraničenjima morskih prostora, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 49, br. 164, 2010., str. 152-153.

⁸⁸ Cf., *Final Award*, 2017, para. 1079.

unutrašnjih voda i nakon njihova razgraničenja između parničnih strana. Taj stav, koji nema ozbiljnih praktičnih posljedica ali je nov u međunarodnoj judikaturi, Tribunal je potvrdio i u dijelu presude koji se odnosi na razgraničenje teritorijalnoga mora.⁸⁹ Time se njegovo obrazloženje odnosi samo na teritorijalno more izvan toga zaljeva.

Odluke i pravna obrazloženja Tribunala glede toga dijela teritorijalnoga mora veoma se razlikuju od obrazloženja crte razgraničenja voda u samome Piranskom zaljevu. A kako smo prije naveli, članci 3. i 4. Arbitražnoga sporazuma za to mu nisu dali nikakvo uporište.

U tome dijelu presude Tribunal je nastojao dosljedno se držati članaka 15., 74(1). i 83(1). Konvencije UN o pravu mora iz 1982. u svjetlosti članka 12. Ženevske konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu iz 1958. godine, kao i međunarodne judikature koja je proizišla iz tih propisa. U tome pogledu općenito su važni neki njegovi zaključci izvedeni iz te prijašnje sudske i arbitražne prakse.

Glede razgraničenja teritorijalnoga mora i morskih prostora izvan njega međunarodno pravo se poziva na primjenu načela ekvidistance, osim ako posebne okolnosti zahtijevaju drugu crtu. To se odražava u praksi Međunarodnoga suda koji se poziva na pristup ekvidistanci/posebnim okolnostima pri zacrtavanju jedinstvenih morskih granica, i to bez obzira na njegovu primjenu u teritorijalnom moru ili izvan njega. Slično tome glede teritorijalnoga mora, gospodarskog i epikontinentanskog pojasa znanstvenici smatraju "da se čini da su svi ti prostori razgraničeni temeljem zajedničkih načela bez obzira na njihovu različitu pravnu narav".⁹⁰

Do istih sam zaključaka i ja došao u mojim analizama međunarodne judikature. Ali tu se nameće pitanje zašto ovaj Tribunal nije imao isti pristup u razgraničenju voda unutar Piranskoga zaljeva. To s obzirom što Arbitražni sporazum propisuje da će Tribunal utvrditi tijekom granice na moru i kopnu isključivo primjenom pravila i načela međunarodnoga prava, isključujući pri tome pravičnost (*contra legem*) i načelo dobrosusjedskih odnosa.

Ali u ovom konkretnom slučaju možda je najvažnije to što je Tribunal na temelju gore opisane pravne osnove odbacio gotovo sve zahtjeve Slovenije koje je ona uporno isticala još od 1993. godine. Evo odluka Tribunala napose glede posebnih okolnosti koje su u tome prostoru teritorijalnoga mora trebale proizvesti odstupanje od crte sredine.

⁸⁹ *Ibid.*, VI-A, para. 1002.

⁹⁰ *Ibid.*, para. 1000.

Tribunal je u tome pogledu odbacio argumente Slovenije o konkavnom obliku čitavoga Tršćanskog zaljeva i o zatvorenosti njezinoga teritorijalnog mora teritorijalnim morem susjednih država (Hrvatske i Italije).⁹¹ Napose je komentirao njezinu tvrdnju da ona ima mogućnost jedino prema jugu i jugozapadu da uživa nešto nalik na tradicionalne morske naslove koje je ona prije uživala kao dio SFRJ. To se odnosilo i na njezine prijašnje tvrdnje glede historijskoga prava slovenskih ribara, te da je ona navodno od bivše Federacije "naslijedila" izlaz na (nepostojeće) otvoreno more na Jadranu.

U presudi je s time u vezi istaknuto sljedeće: "Tribunal se ne slaže s tom analizom. Naslovi (*entitlements*) prema jugu i jugozapadu na koje se Slovenija poziva su naslovi koje je ona imala prema pravu SFRJ da participira u upotrebama morskih prostora SFRJ. Prema međunarodnom pravu to nisu naslovi Slovenije na morske prostore temeljem njezina vlastitoga prava. Budući da je ona suverena obalna država, naslovi Slovenije su oni koji generiraju iz njezine vlastite obale, ograničeni kako već mogu biti. Veoma je dobro ustanovljeno da međunarodno pravo ne može preoblikovati prirodu dodjelom nekoj državi drugačijega naslova od onoga koji generira iz njezine vlastite obale."⁹²

Tim argumentom Tribunal je neizravno reafirmirao temeljno načelo da kopno dominira morem, potom je u pogledu izlaza Slovenije na "otvoreno" more odbacio njezinu "sukcesiju" od bivše SFRJ, te druge argumente s kojima je ona kvarila odnose s Hrvatskom još od 1993. godine.

Tribunal je nadalje ustanovio da u prostoru razgraničenja nema velike razlike između duljine obalnih pročelja dviju država koja bi opravdavala odstupanje od crte sredine. Jednako je i u pogledu dokaza Slovenije o navodnom postojanju njezinih historijskih prava na tome području.⁹³

Ipak je taj Arbitražni tribunal iznašao posebnu okolnost koja prema Konvenciji o pravu mora iz 1982. opravdava odstupanje od stroge crte sredine. To je položaj voda kod rta Savudrija, i to da bi se izbjegao "boxing-in" ili "cut-off" učinak na slovenske vode.⁹⁴

Ta presuda inače nije prihvatila prijedloge o crti razgraničenja teritorijalnoga mora ni Hrvatske, a ni Slovenije. Hrvatski prijedlog uopće nije uzimao u obzir posebnu okolnost glede "cut-off" učinka koji proizlazi iz geografske konfiguracije područja razgraničenja. Slovenski prijedlog je odbačen iz prostoga razloga što

⁹¹ *Ibid.*, para. 1005.

⁹² *Ibid.*, para. 1006.

⁹³ *Ibid.*, para. 1011.

⁹⁴ *Ibid.*, para. 1012.

se njezina crta razgraničenja pod uglom koji je zahtijevala ne može smatrati da obuhvaća teritorijalno more koje bi generiralo iz njezine obale.⁹⁵

Na temelju tih argumenata Tribunal je blago korigirao crtu ekvidistance u korist Slovenije, i kao granicu prihvatio je ravnu crtu na izlazu iz Piranskoga zaljeva koja se nastavlja na granicu u tome zaljevu. Ona je otprilike paralelna s crtom iz Osimskoga ugovora glede razgraničenja bivše SFRJ i Italije u Tršćanskom zaljevu.⁹⁶

Sa stanovišta općega međunarodnoga prava mora i članaka 3. i 4. Arbitražnoga sporazuma propisanoj granici toga prostora teritorijalnoga mora između Hrvatske i Slovenije ne bi se mogle stavljati ozbiljne primjedbe. Ali s obzirom da se ta granica nastavlja na crtu razgraničenja u Piranskom zaljevu, polazna točka te granice na izlasku iz toga zaljeva dijeli sudbinu opravdanosti ili neopravdanosti crte razgraničenja u tome zaljevu. Ipak, temeljem općega pristupa Tribunala glede određivanja granice teritorijalnoga mora dviju država odbačeni su slovenski zahtjevi glede njezina teritorijalnoga izlaza na otvoreno more, njezina posjedovanja epikontinenteskoga pojasa i ribolovnih zona iznad njega.

*

Pitanje “veze Slovenije s otvorenim morem” (“*junction*”)

Kako smo prije vidjeli, jedan od glavnih zahtjeva Slovenije u ovoj parnici i prije nje bio je njezin izlaz na “otvoreno more”, jer ga je ona navodno imala prije raspada SFRJ. Ona je u tome zahtjevu bila uporna, a opravdanje joj je bila opasnost da bi Hrvatska mogla ometati plovidbu brodova u i iz koparske luke u slučaju da ga ne dobije.

Za to nije bilo nikakvih praktičnih razloga. Kada bi Hrvatska i htjela ometati plovidbu brodova u svome teritorijalnom moru sve dok se takav hipotetički spor ne bi riješio ti bi brodovi mogli ploviti teritorijalnim morem Italije. A za potpunu blokadu toga prolaza trebalo bi da i Hrvatska i Italija poduzmu zajedničkom akcijom “mirnu blokadu” (*blocus pacifique*) slovenskih luka, što je u današnje doba teško zamislivo. Naime sve su te tri države članice NATO-a i Europske unije. Uz to, na sjevernom Jadranu već dugi niz godina postoji organiziran sustav odvojenoga prometa i nikada nitko nije ometao plovidbu brodova u i iz slovenskih luka.

Arbitražna presuda je ipak priznala Sloveniji njezinu “vezu s otvorenim morem” (“*junction*”), ali ne na račun prostora teritorijalnoga mora Hrvatske, što je ona priželjkivala.

⁹⁵ *Ibid.*, para. 1013.

⁹⁶ *Ibid.*, para. 1014.

Prema člancima 3. i 4. Arbitražnoga sporazuma među zadaćama Tribunala bile su one da on utvrdi pod 3(b). spomenutu vezu Slovenije prema otvorenom moru; i pod 3(c). režim za uporabu relevantnih morskih područja. Stranke toga Sporazuma nisu ovlastile Tribunal da o tim pitanjima primjenjuje isključivo pravila međunarodnoga prava, nego da uz njih primjenjuje "pravičnost i načela dobrosusjedskih odnosa u svrhu postizanja poštenoga i pravednog rezultata". Prema jedino vjerodostojnom engleskom originalu toga Sporazuma radilo se dakle o "*Slovenia's junction to the High Seas*". Ta formula proizvela je u Hrvatskoj bez osnove najviše straha.

U presudi se najprije analiziralo značenje izraza "*High Seas*", te potom onoga "*junction*". Tribunal je s razlogom ustanovio da na Sredozemlju nema nikakvih područja širih od 200 nautičkih milja od obale od kojih bi počeli prostori pod režimom otvorenoga mora nakon što sve obalne države proglase unutar tih prostora gospodarski pojas. To naravno važi i za Jadransko more koje je dio Sredozemlja.⁹⁷

Ipak je Tribunal ustanovio da gornji izraz nije lišen svakoga značenja i to iz dvaju razloga: Pod jedan, Hrvatska još nije uspostavila svoj gospodarski pojas i zbog toga postoji izvan njezina teritorijalnoga mora i u njegovu produžetku područje još uvijek pod režimom otvorenoga mora.⁹⁸ Pod dva, stranke Arbitražnoga sporazuma pozvale su Tribunal da za svrhe ove parnice tretira sva područja izvan njihova teritorijalnoga mora kao otvoreno more. U tome kontekstu obje su strane u njihovim pismenim i usmenim podnescima obratile najveću pozornost slovenskom pravu pristupa u i iz otvorenoga mora za brodove i zrakoplove svih zastava.⁹⁹

Prema članku 58(1). Konvencije UN o pravu mora iz 1982. godine te slobode proklamirane su za prostore gospodarskoga pojasa, uz priznanje još i slobode polaganja podmorskih kabela i cjevovoda.¹⁰⁰ Članak 87. te Konvencije potvrđuje te tri slobode i za otvoreno more. Glede tih sloboda gospodarski pojas je asimiliran u otvoreno more.¹⁰¹

⁹⁷ *Final Award*, 2017, p. 1063.

⁹⁸ Taj navod neizravno dokazuje da su se Slovenija i Italija nezakonito protivile tome proglašenju od Hrvatske bez njihova pristanka. Presuda ne spominje Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Hrvatske (ZERP), kao da ne postoji. To s obzirom na članak 5. Arbitražnoga sporazuma prema kojemu Tribunal neće pridati značaj ni jednom jednostranom dokumentu ili postupku poduzetom nakon 25. lipnja 1991. godine. Ipak je proglašenje ZERP-a imalo za faktičku posljedicu nestanak režima otvorenoga mora u tome prostoru.

⁹⁹ *Final Award*, 2017, para. 1066.

¹⁰⁰ *Ibid.*, para. 1068.

¹⁰¹ *Ibid.*, para. 1069.

Koliko znam Slovenija nije nikada isticala zahtjev za slobodom polaganja podmorskih kabela i cjevovoda, i to valjda iz uvjerenja da ona *ipso facto* ima epikontinentski pojas i pravo uživanja i te slobode na njegovu dnu. S obzirom na priznanje Sloveniji i te slobode ta odluka Tribunala bila bi *ultra petitem*. Ali je u tome dijelu presude on tumačio odredbe Konvencije o pravu mora iz 1982. koje su dio općega običajnog prava mora. Uz to, Tribunal je u tome pogledu imao pravo da pribjegava pravičnosti uz primjenu međunarodnoga prava.

S obzirom da je Arbitražni sporazum sklopljen jedino na vjerodostojnom engleskom originalu, značenje izraza "*junction*" valjalo je odrediti samo na tome jeziku. Tribunal je razmotrio značenje "*junction to*" i "*junction with*" prema vodećim rječnicima toga jezika. Njegov je zaključak da taj izraz označava fizički položaj neke veze (*connection*) između dvaju ili više područja. U ovom slučaju radi se o "*junction*" kao o vezi između teritorijalnoga mora Slovenije i područja izvan teritorijalnoga mora Hrvatske i Italije.¹⁰²

Dakle, ovim zaključcima Arbitražni tribunal nije priznao zahtjev Slovenije za njezinom vezom s otvorenim morem u teritorijalnom smislu, ma što bi izraz "otvoreno more" u jadranskom prostoru mogao značiti.

Ali je Tribunal na drugi način odredio položaj "veze Slovenije s otvorenim morem", i to na temelju međunarodnoga prava, pravičnosti i načela dobrosusjedskih odnosa iz članka 4(b). Arbitražnoga sporazuma. Propisao je da je to prostor u kojemu brodovi i zrakoplovi uživaju ista prava kao i na "otvorenom moru". Kako smo naveli, pod "otvorenim morem" podrazumijeva se prostor izvan granica teritorijalnoga mora Hrvatske i Italije od 12 morskih milja.¹⁰³ Prostor te "veze" Tribunal je odredio na od otprilike 2,5 milja širine, i to neposredno uz granicu određenu Osimskim ugovorom u teritorijalnom moru Hrvatske.¹⁰⁴

*

U dijelu presude koji se odnosi na "Određivanje veze Slovenije s otvorenim morem" veoma se precizno definiraju pravila o "*slobodama komunikacija*" (*freedoms of communication*) u tome dijelu hrvatskoga teritorijalnog mora. Ti iscrpni propisi koji predstavljaju novinu u međunarodnoj praksi mogli bi se odmah primjenjivati i time bi bili isključeni sporovi i incidenti u budućnosti.

¹⁰² *Ibid.*, para. 1076.

¹⁰³ *Ibid.*, para. 1081.

¹⁰⁴ *Ibid.*, para. 1088.

Navedeno je da se te slobode primjenjuju na sve brodove i zrakoplove, civilne i vojne, bez obzira na njihovo zastavu, upis ili drugo određivanje njihove nacionalnosti, bilo da ulaze u ili izlaze iz slovenskih luka.¹⁰⁵

Ali se izričito navodi da u spomenutoj "*Junction Area*" te slobode ne uključuju slobode istraživanja, iskorištavanja, očuvanja i gospodarenja prirodnim izvorima, živim i neživim, u vodama, na morskomu dnu i podzemlju. Dakle time to područje ne postaje gospodarski pojas nego ostaje teritorijalno more Hrvatske.¹⁰⁶

Proklamirane "slobode komunikacija" šire su od sloboda neškodljivoga i tranzitnog prolaska. Tribunal propisuje da za razliku od neškodljivog prolaska one nisu uvjetovane kriterijima neškodljivosti i ne mogu se pod nikakvim uvjetima suspendirati.¹⁰⁷ Za razliku od tranzitnoga prolaska te se slobode primjenjuju jednako kao slobode otvorenoga mora u gospodarskom pojasu. Polaganje podmorskih kabela i cjevovoda podložno je uvjetima propisanim u članku 79. Konvencije iz 1982.¹⁰⁸

Taj dio presude izričito potvrđuje i druga prava Hrvatske u njezinu teritorijalnom moru te time i u toj "*Junction Area*". Potvrđuje se njezino pravo da donosi zakone i propise za brodove i zrakoplove i pravo na njihovo fizičko sprovođenje.¹⁰⁹ U svim drugim prostorima njezina teritorijalnoga mora, kao i u drugim morskim prostorima, Hrvatska i dalje uživa prava u skladu s Konvencijom iz 1982.

Dužnost suradnje dviju država propisuje se pozivanjem na članak 123. Konvencije iz 1982. koji se odnosi na zatvorena ili poluzatvorena mora.¹¹⁰

Ta presuda navodi da je ona bez štete za postojeće ili buduće sporazume obiju strana.¹¹¹ Ona također potvrđuje sva prava i dužnosti strana koje proizlaze iz prava Europske unije.¹¹² Granice "*Junction Area*", specijalni (posebni) režim toga

¹⁰⁵ *Ibid.*, para. 1124.

¹⁰⁶ *Ibid.*, para. 1126.

¹⁰⁷ *Ibid.*, para. 1127.

¹⁰⁸ *Ibid.*, para. 1128.

¹⁰⁹ *Ibid.*, para. 1130.

¹¹⁰ *Ibid.*, para. 1134. U tome se članku navodi da obalne države u tim morima (a) usklađuju gospodarenje, očuvanje, istraživanje i iskorištavanje živih bogatstava mora; (b) usklađuju ostvarivanje njihovih prava i dužnosti glede zaštite i očuvanja morskoga okoliša; (c) usklađuju svoje politike znanstvenoga istraživanja toga područja; i (d) pozivaju druge zainteresirane države i međunarodne organizacije na suradnju u provedbi toga članka.

¹¹¹ *Ibid.*, para. 1136.

¹¹² *Ibid.*, para. 1137.

prostora, te prava i dužnosti strana iz te presude trajat će osim ako i sve dok se ne izmijene sporazumom obiju strana.¹¹³ Dakle, radi se o *jus dispositivum*.

*

Ostale odluke i zaključci Tribunala

Tribunal je u svojoj presudi istaknuo da se posljedice njegova određivanja morske granice između Slovenije i Hrvatske, te slovenske veze s otvorenim morem, sastoje u tome da Slovenija nema morskih područja pod režimom epikontinentškoga pojasa. Stoga njezini zahtjevi glede pravâ iz toga pojasa nisu kompatibilni s određenjem granice između tih dviju država od strane Tribunala.¹¹⁴ Stoga također nema potrebe ni za ustanovljenjem režima specijalne upotrebe toga pojasa.¹¹⁵

Tribunal je također našao nepotrebnim definirati bilo kakav režim upotrebe mora izvan granica teritorijalnoga mora Hrvatske od 12 milja. Kao što je već objašnjeno, naglašava Tribunal, u slučaju da se sve obalne države posluže pravom prema Konvenciji iz 1982. i ustanove gospodarski pojas, svaki takav dio "otvorenoga mora" na Jadranu i u Sredozemlju bit će pretvoren u gospodarski pojas. Međunarodno pravo ne zahtijeva stvaranje specijalnoga režima za takav dio gospodarskoga pojasa na sjevernom Jadranu, a to ne zahtijevaju ni pravičnost ili načelo dobrosusjedskih odnosa. Na koncu Tribunal je izrazio zadovoljstvo što njegova određenja "izlaza Slovenije na otvoreno more" i režima upotrebe teritorijalnoga mora postižu pošten i pravedan rezultat.¹¹⁶ Taj dio presude neizravan je poziv Hrvatskoj da i ona proglasi svoj gospodarski pojas u skladu s propisima Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982. godine.

*

6. KRATAK ZAKLJUČAK

Analize i ocjene iznesene u ovoj raspravi, uključujući i ocjenu dviju presuda Arbitražnoga tribunala, poglavito se odnose na prošlost. Čitatelj ima pravo da iz iznesenih činjenica izvuče svoje zaključke glede sadašnjosti, naravno ako vjeruje u moj pristup. Ako, naprotiv, vjeruje da same politika i diplomacija mogu riješiti sve probleme i da spinovi mogu zamijeniti načelo *pacta sunt servanda*, on iz ove rasprave neće moći izvesti korisne zaključke. Ali ja osobno nisam dovolj-

¹¹³ *Ibid.*, para. 1139.

¹¹⁴ *Final Award*, 2017, para. 1103.

¹¹⁵ *Ibid.*, para. 1041.

¹¹⁶ *Ibid.*, para. 1142.

no inteligentan da predvidim budućnost ovoga spora o Piranskom zaljevu koji zaista traje predugo. Osobno bih želio da se on što prije okonča uz poštivanje međunarodnoga prava, i, ako je moguće, na zadovoljstvo obiju strana.

Pitanja iz ove rasprave mogu se razmotriti u trokutu zahtjevâ Slovenije, obrane prava Hrvatske i pravne utemeljenosti odluka Arbitražnoga tribunala.

Kroz dugi niz godina Slovenija je bila uporna u promicanju svojih "vitalnih interesa" i drugih sličnih zahtjeva i time je namjerno nanosila štetu Hrvatskoj. Donositelji političkih odluka u njoj možda su čak bili uvjereni u to da je međunarodno pravo samo skup pravila koja štite slovenske interese, ili se u borbi za svoje ciljeve oni uopće nisu obazirali na to pravo kao ni na zakonita prava njoj susjedne države. Tekst konačne presude svjedoči u pojedinostima u kojoj je mjeri Slovenija zloupotrebljavala svoj položaj kako bi od Hrvatske iznudila teritorijalne ustupke.

Hrvatska se uplela u ocjenu zakonitosti rada toga Tribunala. Ona odbacuje njezinu konačnu presudu iako ta presuda najvećim dijelom izlazi njoj u susret. U obrazlaganju svojih stavova Hrvatska ignorira načelo *compétence de la compétence* toga Arbitražnoga tribunala, ali podcjenjuje i načelo *pacta sunt servanda* u odnosu na sklopljeni i ratificirani Arbitražni sporazum.¹¹⁷

Po mojoj ocjeni većina odluka i zaključaka ove Arbitražne presude spada po kvaliteti u sam vrh međunarodne judikature o kopnenim i morskim razgraničenjima. Nažalost, to se ne može reći za dio konačne presude koji se odnosi na razgraničenje voda Piranskoga zaljeva. Da bi zaobišao načela koja je uspješno primijenio na teritorijalno more izvan toga zaljeva, Tribunal je izveo vratolomiju proglašujući sve vode Piranskoga zaljeva i nakon stjecanja neovisnosti Hrvatske i Slovenije unutrašnjim morskim vodama i s fikcijom o izjednačenju tih voda s kopnenim područjem. Time je Tribunal stvarno izjednačio Piranski zaljev s jezerom bez plovne veze s ostalim morima i oceanima. To se nikakvim presedanima neda opravdati jer je suprotno razumu. S druge strane, on je u detaljima propisao režim sloboda komunikacija u "Junction Area" izvan toga zaljeva.

Sve je to učinio u naporu da u razgraničenju morskih prostora u samom Piranskom zaljevu izbjegne načelo ekvidistance/posebnih okolnosti i da umjesto pravnoga naslova Hrvatske koji proizlazi iz njezine obale razgraničuje morske prostore u pitanju temeljem *effectivités*.

¹¹⁷ Ovo nije prvi slučaj da Hrvatska vodi sporove u kojima teško može pobijediti. Radi se o parnicama Bosne i Hercegovine i Hrvatske protiv Srbije pred Međunarodnim sudom uz saznanje da je sam taj Sud više puta potvrdio svoju nenadležnost. Radi se također o Europskom uhidbenom nalogu i naknadnoj izmjeni zakona kako bi se izbjeglo izručenje nekih osoba stranoj državi.

Tim fikcijama Tribunal je vjerojatno nastojao postići neku pravdu u korist Slovenije. Ali sve to mu ne opravdava krajnje dvojbeni presedan razgraničenja voda u zaljevu Fonseca u njegovu tumačenju. Da je pridajući značaj nekim posebnim okolnostima u tome zaljevu on dodijelio nešto više mora Sloveniji negoli Hrvatskoj, taj bi se dio presude teško mogao pobijati.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. *Le droit international à l'heure de sa codification*, Etudes en l'honneur de Roberto Ago, vol. II, Milano (Giuffrè) 1987:
 - Claude-Albert Colliard, Principes et règles de droit international applicables en matière de délimitation maritime. Analyse de la "Jurisprudence" de la Cour International de Justice, pp. 87-105;
 - Vladimir-Djuro Degan, "Equitable Principles" in Maritime Delimitations, pp. 107-137;
 - Eduardo Jiménez de Aréchaga, The Conception of Equity in Maritime Delimitation, pp. 229-239;
 - Shigeru Oda, Delimitation of a Single Maritime Boundary. The Contribution of Equidistance to Geographical Equity in the Interrelated Domains of the Continental Shelf and the Exclusive Economic Zone, pp. 349-362;
 - Michel Virally, L'équité dans le droit. A propos des problèmes de délimitation maritime, pp. 523-534;
 - Prosper Weil, A propos du droit coutumier en matière de délimitation maritime, pp. 535-552.
2. Prosper Weil, *Perspectives du droit de la délimitation maritime*, Paris, 1988, 319 p.
3. Vladimir Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*, Zagreb, 2001., 562 str.
4. Kristijan Turkalj, *Piranski zaljev. Razgraničenje teritorijalnog mora između Hrvatske i Slovenije*, Zagreb, 2001., 404 str.
5. V. Đ. Degan, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., 450 str.
6. Marina Vokić Žužul, *Republika Hrvatska i isključivi gospodarski pojas*, Zagreb, 2003., 307 str.
7. Vesna Barić Punda; Davorin Rudolf ml., *Pravo mora: dokumenti, mišljenja znanstvenika, komentari*, Split, 2007., 954 str.
8. Davorin Rudolf, *Enciklopedijski rječnik međunarodnoga prava mora*, Zagreb, 2012., 925 str.

9. David Joseph Attard, (ur.), *The IMLI Manual on International Maritime Law*, Volume I: The Law of the Sea, 11. International Law Concerning Maritime Boundary Delimitation (Shunji Yanai), Oxford University Press, 2014, pp. 304-341.

Članci:

1. A. O. Adede, Towards the Formulation of the Rules of Delimitation of Sea Boundaries between States with Adjacent or Opposite Coasts, *Virginia Journal of International Law*, vol. 19, 1979, pp. 207ff.
2. J. L. de Azcarraga, La sentencia del Tribunal internacional de Justicia sobre los casos de la plataforma continental del mar del Norte, *Revista española de derecho internacional*, vol. 22, 1969, pp. 529 and ff.
3. Vesna Barić Punda, Važnost ugovora o razgraničenju epikontinentalnih pojasa za druga razgraničenja između država, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 25, 1988., str. 145-152.
4. Vesna Barić Punda, Razgraničenje morskih i podmorskih prostora Republike Hrvatske, *Pomorski zbornik*, vol. 33, 1995., str. 79-91.
5. Vesna Barić Punda, Granice Republike Hrvatske na moru, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 35, br. 51-52, 1988., str. 731-741.
6. Y. B. Achour, L'affaire du plateau continental tuniso-libyen (analyse empirique) *Journal de droit international*, vol. 110, 1983, pp. 247ss.
7. D. W. Bowet, The Arbitration between the United Kingdom and France Concerning the Continental Shelf in the English Channel and Southwestern Approach, *British Year Book of International Law*, 1978, pp. 1ss.
8. L. Caflisch, Les zones maritimes sous juridiction nationale, leurs limites et leur délimitation, *Revue générale de droit international public*, vol. 84, 1980, pp. 68 et ss.
9. E. Decaux, L'arrêt de la Cour internationale de Justice dans l'affaire du plateau continental (Tunisie/Libye), *Annuaire français de droit international*, 1982, pp. 357 et ss.
10. E. Decaux, L'arrêt de la Chambre de la Cour internationale de Justice sur l'affaire de la délimitation de la frontière maritime dans le golfe du Maine, *Annuaire français de droit international*, 1984, pp. 304 et ss.
11. Vladimir-Djuro Degan, Kriteriji razgraničenja morskih prostranstava između država, *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja*, br. 100, 1983., str. 43-84.
12. V. D. Degan, Internal Waters, *Netherlands Yearbook of International Law*, vol. 17, 1986, pp. 3-44.
13. Vladimir-Đuro Degan, Maritime Frontiers of the Republic of Croatia, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, vol. 37, br. 1-4 (145-148), 1995., str. 7-38.
14. Vladimir-Đuro Degan, Neka pravna pitanja utvrđivanja granica sa Slovenijom, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 16, br. 1, 1995., str. 1-13.

15. V. Đ. Degan, *La raison, l'équité et le droit dans les délimitations maritimes, Espaces et ressources maritimes*, n°13, Paris, 1999-2000, pp. 101-116.
16. Vladimir-Đuro Degan, *Uti possidetis i crta sredine u kopnenim i morskim razgraničenjima – presuda Međunarodnoga suda u Haagu Kamerun/Nigerija iz 2002.*, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 42, br. 157, 2003., str. 1-33.
17. V. Đ. Degan, *The extension of the jurisdiction of the coastal States in the Adriatic Sea (On the future Community fishing waters in the Adriatic Sea)*, Ronzitti. N., (Ed.): *I rapporti di vicinato dell'Italia con Croazia, Serbia-Montenegro e Slovenia*, (Luiss University Press - Giuffrè), Roma, 2005, pp. 227-250.
18. Vladimir-Đuro Degan, *Konsolidacija pravnih načela o razgraničenjima morskih prostora i slovenska "Bijela knjiga" iz 2006. godine*, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 46, br. 161, 2007., str. 13-39.
19. Vladimir-Djuro Degan, *Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic*, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 6, No. 3, 2007, pp. 601-634.
20. Vladimir-Đuro Degan, *Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem*, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 47, br. 162, 2008., str. 1-44.
21. Vladimir-Đuro Degan; Vesna Barić Punda, *Jednostrani akti država u pravu mora napose s obzirom na spor Slovenije i Hrvatske na Sjevernom Jadranu*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 45, br. 4, 2008., str. 841-861.
22. V. Đ. Degan, *Stabilisation d'une base juridique dans les opérations des délimitations maritimes, L'évolution et l'état actuel du droit international de la mer*, *Mélanges de droit de la mer offerts à Daniel Vignes*, Bruylant – Bruxelles, 2009, pp. 241-252.
23. Vladimir-Đuro Degan, *Pravičnost i međunarodno pravo u razgraničenjima morskih prostora*, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 49, br. 164, 2010., str. 139-157.
24. V. Đ. Degan, *O kopnenim granicama Republike Hrvatske*, *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Pravne i povijesne odrednice granica Srednje i Jugoistočne Europe*, Osijek, 21. – 22. listopada 2010., Osijek, 2011., str. 37-46.
25. Vladimir-Đuro Degan, *Delimitacija i demarkacija vanjskih granica Republike Hrvatske*, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 54, br. 169, 2015., str. 57-71.
26. D. Pharand, *Delimitation of Maritime Boundaries: Continental Shelf and Exclusive Economic Zone in Light of the Gulf of Maine Case*, *Revue générale de droit*, vol. 16, 1985, pp. 353 et ss.
27. J. P. Queneudec, *L'affaire de la délimitation du plateau continental entre la France et le Royaume - Uni*, *Revue générale de droit international public*, vol. 83, 1979, pp. 53 et ss.

28. F. Rigaldies, La délimitation du plateau continental entre la République française et le Royaume - Uni de Grande-Bretagne et l'Irlande du Nord, *Journal de droit international* vol. 106, 1979, pp. 506 et ss.
29. Davorin Rudolf ml., Granice u Piranskom i Bokokotorskom zaljevu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 35, br. 51-52, 1998., str. 743-746.
30. Marina Vokić Žužul, Prava trećih država u gospodarskom pojasu obalne države, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 42, br. 157, 2003., str. 85-107.
31. Marina Vokić Žužul, Jurisdikcija obalne države u pogledu zaštite i očuvanja morskog okoliša u gospodarskom pojasu, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 43, br. 158, 2004., str. 213-226.
32. Marina Vokić Žužul, Granice teritorijalnog mora u nacionalnim propisima i praksi obalnih država Sredozemlja, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 48, br. 163, 2009., str. 85-127.
33. Marina Vokić Žužul; Valerija Filipović, Vanjski pojas Republike Hrvatske, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 49, br. 164, 2010., str. 73-99.
34. Marina Vokić Žužul; Valerija Filipović, Polazne crte u Sredozemnom moru s posebnim osvrtom na pitanje korekcije ravnih polaznih crta Republike Hrvatske, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 50, br. 165, 2011., str. 1-73.
35. Marina Vokić Žužul, Sporazumi o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče u Sredozemlju, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 51, br. 166, 2012., str. 79-135.
36. Marina Vokić Žužul, Koncept jedinstvene morske granice i rješavanje spora o razgraničenju u Crnom moru, *Poredbeno pomorsko pravo = Comparative Maritime Law*, god. 53, br. 168, 2014., str. 1-40.
37. Budislav Vukas, The Law of the Sea Convention and Sea Boundaries Delimitation, *Essays on the New Law of the Sea*, Zagreb, 1985., pp. 147 and ff.

Summary:

THE BOUNDARY DISPUTE BETWEEN CROATIA AND SLOVENIA

The territorial dispute between the two States emerged on 7 April 1993, when Slovenian Parliament adopted the "Memorandum on the Bay of Piran". By this act, Slovenia claimed the right to all the waters of this small Bay as its internal waters, as well as its exit to the "high seas" at the expense of the parts of Croatian territorial sea. Later on, by enacting a Law in 2005, it alleged to possess the continental shelf, and proclaimed over it a protected ecological zone with fishing rights.

Croatia repudiated all these claims as being opposite to the provisions of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea, to which both States are parties. All these rules belong to the general customary international law too. Besides that, these claims and allegations go against the principle that "the Land dominates the Sea" as formulated and applied in the case law of international courts and tribunals on this subject matter.

Slovenia abused its position as member of the European Union before Croatia by blocking the procedure of its entry into the EU membership. As condition for changing its negative attitude, it imposed Croatia's acceptance of all its territorial requirements. Further on, it qualified these claims as being in its "vital interests".

The solution to this controversy was found in the Arbitration Agreement between the two Governments. It was signed on 4 November 2009 in Stockholm thanks to the facilities offered by the European Commission. The Agreement entered into force on 29 November 2010, and subsequently Slovenia lifted its reservations.

During the arbitration procedure that followed, it was revealed that the Agent of Slovenia had unlawful contacts with other members of the Tribunal and its staff through Slovenian member of the Tribunal. However, with the exception of the Slovenian Arbitrator, who soon after this incident resigned, Croatia did not offer any proof of other members of the Tribunal having been compromised by the affair. Nevertheless, this event was the motive for Croatia to abandon the procedure. Since then, it has been considering that all decisions of the Tribunal, as well as its very existence, are nonexistent for it.

After its formal excuse, Slovenia insisted on the continuation of the procedure. By its Partial Award of 30 June 2016, the Tribunal found that Slovenia violated the provisions of the Arbitration Agreement, but that the Agreement remained in force and the arbitral procedure should continue. The Tribunal rendered its Final Award on 29 June 2017 in the absence of Croatia.

Hence, a new dispute aroused on the validity of the Final Award, but the territorial divergence between the parties is still waiting for a solution.

In this paper, the author carefully analysed the subject dispute in all its phases, and especially the text of the Tribunal's Final Award. His assessments can be summarised in a triangle of the relations between Slovenia's claims, Croatia's defence of its rights, and the legal foundation of the Tribunal's verdict. There was some disrespect of rules and standards of international law by all its actors.

By its insistence on territorial claims over a long period of time, Slovenia harmed Croatia's legal interests. Either Slovenia's decision makers believed that international law consisted only of the rules that are in favour of its national interests or they simply disregarded this set of legal norms. Consequently, the Final Judgment repudiated almost all of its claims. It did not recognise Slovenia's access to the "high seas" in the Adriatic Sea in the territorial sense at the expense of parts of Croatian territorial sea. It refused Slovenia's claim for the possession of the continental shelf, and it did not recognise Slovenia's rights on all the waters of the Bay of Piran up to Croatia's shore. Finally, the Tribunal confirmed the sovereignty of Croatia over Sveta Gera/Trdinov Vrh, which had been under the sway of Slovenia since its proclamation of independence in 1991. As regards the rest, the Tribunal's tracing of land boundaries and the delimitation of the territorial sea outside the Piran Bay may hardly be contested.

Hence, with an important exception of the delimitation of the waters within the Piran Bay, Croatia might be considered the winner of this arbitral procedure. However, the Award only confirmed Croatia's rights it had before the subject dispute emerged on the basis of relevant rules of international law. In this light, it is somewhat unusual that exactly Croatia repudiates this Tribunal and its decisions. By such conduct, it disregards the procedural principle of *compétence de la compétence*, and underestimates the *pacta sunt servanda* rule in respect to the existence of the 2009 Arbitration Agreement.

Most parts of the Arbitral Award itself belong to the peak of the case law relating to the land and sea delimitations. Unfortunately, the same may not be said for its part concerning the waters inside the Bay of Piran. In order to elude the principle of "equidistance/special circumstances", which was successfully applied to the territorial sea beyond the subject Bay, the Tribunal made some stunts. It proclaimed the waters within the Bay to be internal waters even after the proclamation of independence of its two coastal States, with a fiction of their assimilation to the land territory. Thereby, it assimilated the Piran Bay to the lakes deprived of the connection with other seas. For the sake of its delimitation, it explicitly equalised the Bay with land territory. No precedent can justify this. On the other hand, it regulated in detail the freedoms of communications in the "Junction Area" outside of the Bay.

The Tribunal produced all this in order to avoid applying the said principle of "equidistance/special circumstances". Instead of respecting Croatia's entitlement proceeding from its coast, it delimited the Piran Bay waters on the basis of *effectivités*. Thereby, the

Tribunal possibly aimed at reaching a balanced solution and justice in favour of Slovenia. However, this solution may not be justified by a few quotations from the judgments in the Gulf of Fonseca case.

If the Tribunal had given importance to some special circumstances and allotted to Slovenia a little more waters than to Croatia, it would have been difficult to criticise this Award.

Keywords: *unilateral acts; the land dominates the sea; uti possidetis; "vital interests"; compétence de la compétence; equity and ex aequo et bono.*